

PWYLLGOR **PWYLLGOR ARCHWILIO**

DYDDIAD **1 RHAGFYR 2016**

TEITL **CYNNYRCH ARCHWILIO MEWNOL**

PWRPAS YR ADRODDIAD **AMLINELLU GWAITH ARCHWILIO MEWNOL AM Y CYFNOD
HYD AT 18 TACHWEDD 2016**

AWDUR **LUNED FÔN JONES - RHEOLWR ARCHWILIO**

GWEITHREDIAD **DERBYN YR ADRODDIAD, SYLWEBU AR Y CYNNWYS A
CHEFNOGI'R GWEITHREDIADAU SYDD EISOES WEDI'U
CYTUNO GYDA'R GWASANAETHAU PERTHNASOL**

1. CYFLWYNIAD

1.1 Mae'r adroddiad yma yn crynhoi gwaith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 19 Medi 2016 hyd at 18 Tachwedd 2016.

2. GWAITH A GWBLHAWYD YN Y CYFNOD

2.1 Cwblhawyd y gwaith canlynol yn y cyfnod hyd at 18 Tachwedd 2016:

Disgrifiad	Nifer
Adroddiadau am Archwiliadau o'r Cynllun Gweithredol	21
Archwiliadau Dilyniant	3

Ceir manylion pellach ar y gwaith yma yng ngorff yr adroddiad hwn ac yn yr atodiadau amgaeedig.

2.2 Adroddiadau Archwilio

2.2.1 Mae'r tabl canlynol yn gosod allan yr archwiliadau o'r cynllun a gwblhawyd yn y cyfnod hyd at 18 Tachwedd 2016, gan ddangos y categori barn perthnasol a chyfeiriad i'r atodiad perthnasol.

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
Grant Amddifadedd Disgyblion	Addysg	Adnoddau	B	Atodiad 1
Grant Gwella Addysg ar gyfer Ysgolion	Addysg	Adnoddau	B	Atodiad 2
Rheolaeth Gyllidebol – Ysgol Beddgelert	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 3
Rheolaeth Gyllidebol – Ysgol Talsarnau	Addysg	Ysgolion	C	Atodiad 4
Rheolaeth Gyllidebol – Ysgol Tregarth	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 5
Rheolaeth Gyllidebol – Ysgol Santes Helen	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 6
Trothwyon Gwirio	Cyllid	Ariannol	-	Atodiad 7
Strwythur Codio	Cyllid	Cyfrifeg	-	Atodiad 8
Taliadau Tai Dewisol	Cyllid	Refeniw	A	Atodiad 9
Canolfan Byw'n Iach a Gweithgareddau Dŵr Bangor	Economi a Chymuned	Hamdden	B	Atodiad 10
Canolfan Hamdden Plas Silyn	Economi a Chymuned	Hamdden	A	Atodiad 11
Canolfan Hamdden Dwyfor	Economi a Chymuned	Hamdden	B	Atodiad 12
Canolfan Hamdden Bro Dysynni	Economi a Chymuned	Hamdden	B	Atodiad 13

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
Casglu Incwm Traethau	Economi a Chymuned	Morwrol a Pharciau Gwledig	B	Atodiad 14
Rheolaeth Gyllidebol – Darparu	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Ar draws yr Adran	B	Atodiad 15
Grant Cefnogi Pobl	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Cefnogi Pobl	A	Atodiad 16
Plas Pengwaith, Llanberis	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Preswyl a Dydd	B	Atodiad 17
Llys Cadfan, Tywyn	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Preswyl a Dydd	B	Atodiad 18
Grant Craidd Cyfiawnder Ieuenctid	Plant a Chefnogi Teuluoedd	Plant a Theuluoedd	B	Atodiad 19
Grant Refeniw Dechrau'n Deg	Plant a Chefnogi Teuluoedd	Plant a Theuluoedd	B	Atodiad 20
Ffioedd MOT	Priffyrdd a Bwrdeistrefol	Fflyd	B	Atodiad 21

2.2.2 Mae categorïau barn yr adroddiadau yn datgan y canlynol:

- Barn "A" Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.
- Barn "B" Mae rheolaethau mewn lle, a gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol gan fod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau.
- Barn "C" Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth.
- Barn "CH" Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan nad oes rheolaethau derbynol yn bodoli, a darganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth hyn.

2.3 Archwiliadau Dilyniant

2.3.1 Mae'r tabl isod yn crynhoi'r dilyniant a gwblhawyd yn ystod y cyfnod:

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN DILYNIANT
Canolfan Hamdden Plas Ffrancon	Economi a Chymuned	Hamdden	Derbyniol
Canolfan Hamdden Arfon	Economi a Chymuned	Hamdden	Derbyniol
Cartref Cefn Rodyn	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Preswyl a Dydd	Derbyniol

2.3.2 Gosodir gwaith dilyniant mewn un o bedwar categori:

- Rhagorol** - pob un o'r argymhellion wedi ei gweithredu yn unol â'r disgwyl.
- Derbyniol** - y rhan fwyaf o'r argymhellion wedi eu gweithredu yn ôl y disgwyl.
- Anfoddhaol** - nifer o'r argymhellion heb eu gweithredu.
- Annerbyniol** - y mwyafrif o'r argymhellion heb ei gweithredu, a dim tystiolaeth o ymdrech i wella rheolaeth fewnol.

2.3.3 Mae'r rhestr isod yn dangos yr Adroddiadau Barn 'C' neu 'CH' a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio fel atodiadau i'r adroddiadau chwarterol, lle nad yw'r adroddiad dilyniant wedi'i gyflwyno i'r Pwyllgor eto. Mae'r rhestr yn dangos y dyddiad sy'n darged cwblhau pob un o'r archwiliadau dilyniant hyn:

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Rhagfyr 2016

Arwylaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol Ardudwy
Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol y Gader

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Mawrth 2017

Plas y Don
Plas Hedd
Cynnal a Chadw Adeiladau a Safleoedd

3. GWAITH AR Y GWEILL

3.1 Roedd y gwaith canlynol ar y gweill ar 21 Tachwedd 2016.

- Cefnogi Adolygiadau Ffordd Gwynedd (*Corfforaethol*)
- Trefniadau Diogelu – Gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (*Corfforaethol*)
- Iechyd a Diogelwch – Coed (*Corfforaethol*)
- Trefniadau Diogelu – Sefydliadau (*Corfforaethol*)
- Rheoli Gwybodaeth – Sefydliadau (*Corfforaethol*)
- Defnydd o Gardiau Credyd (*Corfforaethol*)
- Y Fenter Twyll Genedlaethol (*Corfforaethol*)
- Trefniadau Diogelu ac Amddiffyn Plant (*Addysg*)
- Ysgolion – Cyffredinol (*Addysg*)
- Budd-daliadau – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Storiol – Trefniadau Llywodraethu a Rheoli (*Economi a Chymuned*)
- Cyfrifon Clybiau Ieuencid (*Economi a Chymuned*)
- Gwerthiant Disel (*Economi a Chymuned*)
- Trefniadau Parhad Busnes/Gwasanaeth (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Diogelu Rhag Colli Rhyddid (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Trefn Gwynion Gwasanaethau Cymdeithasol (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Taliadau Uniongyrchol (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Bryn Blodau, Blaenau Ffestiniog (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Gweithwyr Cefnogol (*Plant a Chefnogi Teuluoedd*)
- Mabwysiadu (*Plant a Cefnogi Teuluoedd*)
- Iechyd Anifeiliaid (*Rheoleiddio*)

4. ARGYMHELLIAD

4.1 Gofynnir i'r Pwyllgor dderbyn yr adroddiad hwn ar waith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 19 Medi 2016 hyd at 18 Tachwedd 2016, sylwebu ar y cynnwys yn ôl dymuniad yr aelodau, a chefnogi'r gweithrediadau cytunedig sydd eisoes wedi'u cyflwyno i reolwyr y gwasanaethau perthnasol.

GRANT AMDDIFADEDD DISGYBLION ADDYSG

1. Cefndir

1.1 Diben y Grant Amddifadedd Disgyblion (GAD) yw gwella canlyniadau i ddysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim a phlant sy'n derbyn gofal. Gwelwyd bod trefniadau newydd wedi dod i rym ar gyfer 2015/16 gydag elfen newydd ar gyfer plant blynyddoedd cynnar a phlant mewn gofal yn ogystal â'r elfen hanesyddol o ddirprwyo arian i'r ysgolion ar gyfer disgyblion cynradd ac uwchradd. Y Consortiwm Addysg Lleol sef GwE sy'n gyfrifol am weinyddu'r elfen plant mewn gofal yn ogystal â sicrhau bod yr ysgolion yn cyflawni gofynion y GAD ac am gefnogi'r ysgolion i'r perwyl hynny.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Sicrhau bod rheolaeth fewnol briodol ar gyfer gweinyddu'r GAD sy'n ymwneud ag elfennau o ddirprwyo arian yn uniongyrchol i ysgolion yn ogystal ag elfennau yn ymwneud â chefnogi plant blynyddoedd cynnar a phlant mewn gofal, er mwyn lliniaru risgiau yn unol ag amodau a thelerau'r grant. Dethol sampl o daliadau ar ffurf anfonebau, siwrnalau a chyflogau a drefnwyd gan Gyngor Gwynedd a GwE mewn perthynas â'r gwahanol elfennau o'r grant a sicrhau eu bod yn rhesymol ac yn cyd-fynd ag amcanion y grant. Cadarnhau bod y swm o'r grant wedi ei ddirprwyo'n uniongyrchol i'r ysgolion a bod trefniadau priodol ar gyfer monitro'r grant a hawlio cyllid y grant gan Llywodraeth Cymru.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Ymddengys bod trefniadau da yn bodoli ar gyfer gweinyddu'r GAD. Gwelwyd bod y swm priodol o'r cyllid wedi ei ddirprwyo'n uniongyrchol i'r ysgolion. Gwelwyd o'r sampl gwariant a archwiliwyd ar gyfer yr Uned Blynyddoedd Cynnar, yr Adran Addysg a GwE eu bod yn rhesymol ac yn cyd-fynd ag amcanion y grant. Yn ogystal roedd trefniadau priodol ar gyfer hawlio'r cyllid yn unol ag amodau a thelerau'r grant.

3.2 Wrth archwilio sampl o daliadau yn ymwneud â'r grant, daethpwyd ar draws rhai achosion lle nad oedd defnydd pob amser yn cael ei wneud o'r slipiau pinc (TR252b) ar gyfer talu anfonebau. Gwelwyd bod y rhain yn anfonebau a broseswyd gan Adran Addysg y Cyngor sydd yn gyfrifol am wariant elfen Cyngor Gwynedd o blant mewn gofal. Mae disgwyliad bod y Cyngor yn cadw anfonebau neu unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â grantiau Llywodraeth Cymru hyd y bydd Llywodraeth Cymru wedi eu hysbysu y gellir eu dinistrio, oherwydd hyn y disgwyliad yw bod slip pinc yn cael ei atodi ar bob anfoneb sy'n ymwneud â'r GAD.

3.3 Archwiliwyd sampl o gynlluniau datblygu ysgolion cynradd ac uwchradd Gwynedd a gwelwyd bod dadansoddiad o gyfanswm dyraniad GAD yr ysgolion wedi eu nodi yn y cynlluniau a ddedholwyd. Derbyniwyd cadarnhad hefyd gan Reolwr Busnes a Chyllid GwE bod y datganiadau hefyd wedi eu cynnwys naill ai ar safle we'r ysgol neu ar safle we GwE.

3.4 Wrth archwilio cyfanswm gwariant yr elfen plant mewn gofal sydd o dan arweiniad GwE gwelwyd bod tanwariant canolog gan GwE o £75,277.60. Mae hwn yn swm sylweddol o danwariant, fodd bynnag cafwyd eglurhad clir gan Reolwr Busnes a Chyllid GwE mewn perthynas â'r tanwariant. Derbyniwyd yr eglurhad isod a ddarparwyd gan Reolwr Busnes a Chyllid GwE ar gyfer y Cydbwyllgor:

“GAD-PMG -2015/16 oedd y flwyddyn gyntaf i'r grant PMG cael ei weithredu yn unol â threfniadau newydd gan Lywodraeth Cymru. Nid oedd cadarnhad am y trefniadau wedi ei dderbyn tan ddiwedd chwarter 1 y flwyddyn ariannol. O ganlyniad, nid oedd Cydlynnydd mewn lle tan ddiwedd chwarter 1 a 2 dymor yn unig oedd ar gael i ddatblygu a darparu'r rhaglen. Rydym yn hyderus ein bod mewn sefyllfa llawer gwell eleni gan ein bod wedi derbyn amser i baratoi a datblygu'r rhaglen a fydd yn cael ei gynnal dros flwyddyn gyfan”.

Mae'r archwiliwr wedi derbyn copi o'r rhaglen sy'n amlinellu'r gwariant amcangyfrifedig ar gyfer yr elfen Plant Mewn Gofal GAD sydd o dan reolaeth GwE am y flwyddyn 2016/17. Bydd trefniadau yn cael eu gwneud gan yr Uwch Gyfrifydd i dalu'r tanwariant uchod yn ôl i Lywodraeth Cymru fel rhan o'r ffigwr tanwariant terfynol.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yng ngweinyddiaeth y Grant Amddifadedd Disgyblion gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Swyddog am sicrhau bod sliopiau pinc TR 252b yn cael eu hatodi ar bob anfoneb sy'n ymwneud â gwariant y grant yn y dyfodol.

GRANT GWELLA ADDYSG AR GYFER YSGOLION ADDYSG

1. Cefndir

1.1 Ar 1af Ebrill 2015 bu i Lywodraeth Cymru gyfuno'r grantiau canlynol mewn un prif grant, a elwir yn Grant Gwella Addysg (GGA):

- Cyfnod Sylfaen
- Llwybrau Dysgu 14-19
- Grant Effeithiolrwydd Ysgolion (GEY)
- Grant y Gymraeg mewn Addysg
- Grant Cyflawniad Lleiafrifoedd Ethnig
- Addysg Plant Sipsiwn a Phlant Teithwyr
- Sefydlu Athrawon Newydd Gymhwyso
- Cynorthwywyr Addysgu Lefel Uwch
- Ysgolion Arweiniol a Datblygol
- Cefnogaeth i Brofion Darllen a Rhifedd
- Cyllid i Ysgolion Band 4 a 5

Egwyddor craidd y grant yw bod y mwyafrif helaeth yn cael ei ddefnyddio ar gyfer darpariaeth rheng flaen gydag amodau a thelerau'r grant 2015/16 yn nodi bod disgwyliad isafswm o gyfanswm y cyllid gros y grant o 80% yn cael ei ddyrannu'n uniongyrchol i'r ysgolion. Cyngor Gwynedd yw'r Awdurdod lletyol ar gyfer y GGA. GwE sy'n gyfrifol am sicrhau bod yr ysgolion yn cyflawni gofynion y GGA ac am gefnogi'r ysgolion i'r perwyl hynny.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Yn dilyn archwiliad mewnol a gynhaliwyd ym mis Mawrth 2016 ar y grant, roedd angen cynnal archwiliad pellach er mwyn cadarnhau bod y ffigyrau terfynol a gaiff eu cyflwyno ar 'Ddatganiadau o Wariant Refeniw Awdurdod Lleol - Grant Gwella Addysg ar gyfer Ysgolion 2015-16' Cyngor Gwynedd a GwE yn gywir. Nid oedd yn bosibl gwneud hyn yn ôl ym mis Mawrth gan nad oedd y ffigyrau terfynol ar gael i'w harchwilio.

2.2 Cadarnhau bod sail i'r ffigyrau a fydd yn cael eu cyflwyno ar ddatganiadau gwariant Cyngor Gwynedd a GwE mewn perthynas â'r grant a dilyn trywydd y ffigyrau i'r cyfriflyfr i gadarnhau eu bodolaeth. Dethol sampl ychwanegol o daliadau ar ffurf anfonebau a siwrnalau mewn perthynas â'r grant i'r hyn archwiliwyd yn ystod archwiliad Mawrth 2016 a sicrhau eu bod yn rhesymol ac yn cyd-fynd ag amcanion y grant.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd bod sail i'r ffigyrau a gofnodwyd ar ddatganiadau gwariant Cyngor Gwynedd a GwE mewn perthynas â'r grant, dilynwyd sampl o'r ffigyrau yn ôl i gyfrifyfr y Cyngor, ac fe'u cafwyd yn gywir.

3.2 Gwelwyd bod y gwariant pellach archwiliwyd yn rhesymol i amcanion y grant.

3.3 Gwelwyd bod cyfanswm terfynol cost gweinyddiaeth GwE wedi codi o'r ffigwr £167,750 a gytunwyd yn wreiddiol i £210,348.25, oherwydd bod rhai cynlluniau penodol o dan reolaeth GwE wedi tanwario. Deïllir gan Uwch Gyfrifydd (DR), Cyngor Gwynedd bod GwE wedi cadarnhau fod cost ac amser rhai staff penodol yn cyrraedd at y swm gweinyddiaeth £210,348.25. Roedd telerau ac amodau'r grant yn caniatáu hyn gan y nodir o dan Amod 5 'Costau Gweinyddiaeth a Rheolaeth':

"The administration level for the first year of the Funding will be set at no more than 1.5% of the total gross grant (including match funding)."

Mae'r gost gweinyddiaeth a weithredir gan y consortia yn erbyn y grant yn parhau yn is na'r gyfradd 1.5%, serch cynyddu cost gweinyddiaeth GwE yn erbyn y grant.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yng ngweinyddiaeth Grant Gwella Addysg 2015/16 gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae'r argymhellion a wnaethpwyd yn yr adroddiad archwilio dyddiedig Mawrth 2016 eisoes wedi derbyn sylw.

**RHEOLAETH GYLLIDEBOL - YSGOLION CYNRADD
YSGOL BEDDGELERT**

1. Cefndir

1.1 Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Penaethiaid i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliadau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol yn amrywio o un ysgol i'r llall gan fod hyn wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol ac wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac ar unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Sicrhau fod trefniadau rheolaeth gyllidebol briodol yn bodoli yn ysgolion cynradd Gwynedd. Detholwyd sampl o ysgolion o bob ardal o fewn Gwynedd gan ddewis yr ysgolion ar sail cyllideb, sef dwy ysgol â chyllideb isel (llai na £200,000), dwy ysgol â chyllideb ganolig (rhwng £200,000 a £350,000) a dwy ysgol â chyllideb uchel (mwy na £350,000).

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Ymddengys bod trefniadau rheolaeth gyllidebol da yn bodoli yn Ysgol Beddgelert gyda materion cyllidol yn cael eu trafod mewn manylder gyda'r corff llywodraethol a thystiolaeth bod gwariant yn cael ei fonitro yn erbyn y gyllideb. Fodd bynnag, mae rhai materion angen sylw fel a ganlyn:

3.1.1 Ni wneir defnydd o'r system e-gaffael yn yr ysgol ar gyfer archebu nwyddau a gwasanaethau. Mynegodd y Pennaeth y byddai hi a'r athrawes yn gwerthfawrogi hyfforddiant pellach ar y system. Yn dilyn ymholiadau pellach fe hysbyswyd yr archwiliwr y bydd Cwmni Cynnal yn darparu hyfforddiant ar y system yn ystod mis Hydref 2016.

3.1.2 Ni wneir defnydd ychwaith gan yr ysgol o lyfr archeb swyddogol. Er bod y Pennaeth yn ymwybodol o'r nwyddau/gwasanaethau y mae wedi eu harchebu, byddai bod â threfn o gadw manylion yr hyn sydd wedi ei archebu yn ogystal â manylion yr anfonebau sydd wedi eu derbyn a'u hanfon i'w talu yn fuddiol iawn yn enwedig os byddai'r Pennaeth yn absennol am gyfnod hirdymor a rhywun arall angen gweinyddu'r drefn. Fe hysbyswyd y Pennaeth o fodolaeth y llyfryn 'Taflen Hysbysu Archeb', a mynegodd y byddai yn gwneud defnydd o'r llyfryn ar gyfer cofnodi manylion archebion ac anfonebau sydd wedi eu hanfon i'w talu.

3.1.3 Archwiliwyd sampl o anfonebau a gwelwyd bod un anfoneb am gofrestrriad amddiffyn data wedi ei chyfeirebu i gyfeireb AA04 3319 sef 'Defnyddiau Addysgol Eraill' yn hytrach nag i'r gyfeireb gywir AA04 4806 sef 'Ffi Cofrestru Diogelwch Data'. Golyga hyn fod y gwariant wedi cael ei chyfeirebu yn erbyn y gyfeireb gwariant anghywir.

- 3.1.4 Nid oes trefn o ddyddio anfonebau pan dderbynnir hwy yn yr ysgol i gadarnhau pa ddyddiad maent wedi cael eu derbyn yn yr ysgol. Mae'n bwysig nodi'r dyddiad y derbynnir yr anfoneb yn yr ysgol ar yr anfoneb, oherwydd y dyddiad hwnnw y dylai'r Cymhorthyddion SIMS ei ddefnyddio i gofnodi yn y blwch 'Pwynt Treth' ar y slip cyfeirebu T.R.252.
- 3.1.5 Wrth archwilio cofnodion y corff llywodraethol, ymddengys nad yw'r corff yn adolygu ffioedd sydd o dan eu disgrisiwn yn flynyddol yn unol â safonau Estyn a rheolau ariannol i ysgolion â chyllidebau dirprwyedig.
- 3.1.6 Caiff yr ysgol ei llogi gan fudiadau allanol ac er bod trefn dda o gwblhau taflen 'Cais Gosodiadau Tu Allan i Oriau Ysgol', nid oes cytundeb yn cael ei gwblhau o'r llyfryn 'Gosod Adeilad TR184'. Mae'r llyfryn 'Gosod Adeilad TR184' yn rhestru'r amodau llogi a thrwy gwblhau'r cytundeb mae'r llogwr yn cytuno i'r amodau hynny.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn rheolaeth gyllidebol Ysgol Beddgelert gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Pennaeth a'r athrawes am fynychu hyfforddiant ar y system e-gaffael a fydd yn cael ei gynnal gan Gwmni Cynnal ym mis Hydref 2016.
- Yn dilyn derbyn y llyfryn 'Taflen Hysbysu Archeb', mae'r Pennaeth am gwblhau'r llyfryn gyda manylion archebion a manylion dyddiad anfon yr anfonebau i'w talu.
- Cymhorthyddion SIMS am sicrhau bod y gwariant yn cael ei gyfeirebu yn gywir ar y slipiau cyfeirebu TR252.
- Pennaeth am ddyddio a llofnodi bob anfoneb, er mwyn cadarnhau'r dyddiad mae'r ysgol wedi derbyn yr anfonebau.
- Pennaeth am gynnwys ar agenda cyfarfod nesaf y corff llywodraethol bod angen trafod ffioedd gosodiadau.
- Creu cytundeb cyfredol rhwng y mudiadau allanol sydd yn llogi'r ysgol a'r ysgol, drwy wneud defnydd o'r llyfr 'Gosod Adeilad' TR184.

**RHEOLAETH GYLLIDEBOL - YSGOLION CYNRADD
YSGOL TALSARNAU**

1. Cefndir

1.1 Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Pennaethiaid i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliadau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol yn amrywio o un ysgol i'r llall gan fod hyn wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol ac wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac ar unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Sicrhawyd fod trefniadau rheolaeth gyllidebol briodol yn bodoli yn ysgolion cynradd Gwynedd. Detholwyd sampl o ysgolion o bob ardal o fewn Gwynedd gan ddewis yr ysgolion ar sail cyllideb, sef dwy ysgol â chyllideb isel (llai na £200,000), dwy ysgol â chyllideb ganolig (rhwng £200,000 a £350,000) a dwy ysgol â chyllideb uchel (mwy na £350,000).

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd bod trefniadau rheolaeth gyllidebol briodol yn bodoli yn Ysgol Talsarnau, fodd bynnag, mae rhai materion angen sylw fel a ganlyn:

3.1.1 Nid oedd 'Polisi Dirprwyo Cyfrifoldebau Cyllidol' sef cofnod ysgrifenedig o ddyletswyddau a hawliadau'r corff wedi cael ei adolygu ers 2013 er ei bod yn nodi yn y polisi bod yr hawliau yn cael eu hadolygu'n flynyddol.

3.1.2 Mae'r Is-banel Cyllid yn cyfarfod unwaith y flwyddyn i drafod y gyllideb ar gyfer y flwyddyn ganlynol, mae'r balansau yn cael eu trafod hefyd ond nid oes cofnodion swyddogol.

3.1.3 Yn dilyn y cyfarfod blynyddol yma, fe gyflwynodd yr Is-banel Cyllid 'Adroddiad yr is bwyllgor Cyllid (Cyllideb ddrafft 2016-17) + Toriad' i'r Corff Llawn ar yr 18fed o Fai 2016. Bu i'r Corff Llawn gyfarfod dair gwaith yn ystod y flwyddyn ariannol 2015/16 ond ni thrafodwyd y sefyllfa ariannol yn y cyfarfodydd eraill yma.

3.1.4 Nid oedd cofnodion dibynadwy o ddyddiadau roedd athrawon llanw yn yr ysgol. Gwiriwyd y taflenni 'Trefniadaeth Gyffredinol wythnos' a daethpwyd o hyd i un cofnod yn dyddio yn ôl i 6ed o Hydref 2015. Awgrymodd y Pennaeth y buasai'n gallu defnyddio'r taflenni wythnosol yma i gofnodi os oedd llanw yn yr ysgol o hyn ymlaen.

3.1.5 Nid yw'r ysgol yn gwneud defnydd o'r system e-gaffael ar gyfer archebu nwyddau a gwasanaethau ac nid oedd llyfr archebion na chofnod arall o archebion yn yr ysgol ychwaith. Roedd y Pennaeth yn ymwybodol o'r llyfr 'Taflen hysbysu archeb' ac yn awyddus i'w defnyddio yn yr ysgol. Mae'r archwiliwr bellach wedi gwneud trefniadau i'r Pennaeth dderbyn llyfr derbynneb 'Taflen hysbysu archeb' y Cyngor.

3.1.6 Yn ogystal, awgrymwyd y dylai'r Pennaeth Cynorthwyol fynychu hyfforddiant ar y system e-gaffael gan mai ef fyddai'n gyfrifol am archebu o fis Medi 2016 ymlaen.

- 3.1.7 Wrth wirio sampl o anfonebau gwelwyd mai'r cyn Glerc oedd wedi eu hardystio, yn ddelfrydol swyddogion ar lefel uwch yn unig ddylai fod yn ardystio'r taliadau.
- 3.1.8 Archwiliwyd sampl o anfonebau a gwelwyd bod dwy anfoneb ar gyfer dodrefn wedi eu cyfeirebu i'r cyfrif AA04 3319 sef 'Defnyddiau Addysgol Eraill' yn hytrach nag i'r gyfeireb gywir AA04 3001 sef 'Dodrefn - Pryniant'.
- 3.1.9 Nid oes trefn o ddyddio anfonebau pan dderbynnir hwy yn yr ysgol i gadarnhau pa ddyddiad maent wedi cael eu derbyn yn yr ysgol. Mae'n bwysig nodi dyddiad y derbynnir ar yr anfoneb, oherwydd y dyddiad hwnnw ddylai'r Cymhorthyddion SIMS ei ddefnyddio i gofnodi yn y blwch 'Pwynt Treth' ar y slip cyfeirebu TR 252.
- 3.1.10 Detholwyd 3 ffurflen TR34 o'r cyfriflyfr ariannol i'w cysoni yn erbyn cofnodion yr ysgol. Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol os oedd cofnodion yn bodoli oni bai am y cofnod sydd ar y ffurflenni TR34. Nid oedd yn ymwybodol ychwaith os oedd llyfr derbynebau yn yr ysgol. Roedd y Pennaeth yn awyddus i gael llyfr derbynebau newydd, mae'r archwiliwr bellach wedi trefnu hyn.

4. Barn yr Archwiliad

(C) Barn yr Archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaeth gyllidebol Ysgol Talsarnau gan fod y sefyllfa bresennol yn gwanhau'r rheolaethau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Adolygu'r 'Polisi Dirprwyo Cyfrifoldebau Cyllidol' yng nghyfarfod nesaf Llywodraethwyr.
- Trefnu bod yr Is-bwyllgor Cyllid yn cyfarfod yn dymhorol a bod cofnodion swyddogol ar gyfer pob cyfarfod.
- Adrodd ar sefyllfa ariannol yr ysgol yn rheolaidd i'r is banel cyllid/ y Corff.
- Cofnodi bod athrawon llanw yn yr ysgol ar y daflen 'Trefniadaeth Gyffredinol wythnos'.
- Archwiliwr i drefnu bod yr ysgol yn derbyn llyfryn 'Taflen Hysbysu Archeb' gan Swyddfa Addysg Pwllheli. Y Pennaeth Cynorthwyol i wneud defnydd o'r llyfryn wrth archebu nwyddau a gwasanaethau ac wedyn pan fydd wedi derbyn hyfforddiant ar y system e-gaffael i wneud defnydd o'r system e-gaffael ar gyfer archebu nwyddau a gwasanaethau ac wedyn ond gwneud defnydd o'r llyfryn ar gyfer nwyddau a gwasanaethau na archebir drwy'r system e-gaffael.
- Trefnu bod y Pennaeth Cynorthwyol yn mynychu hyfforddiant ar y system e-gaffael a fydd yn cael ei gynnal gan gwmni Cynnal ym mis Hydref 2016.
- Sicrhau bod gwahaniad dyletswyddau lle'n bosibl wrth gwblhau archeb ac ardystio taliadau.
- Cymhorthyddion SIMS am sicrhau bod y gwariant yn cael ei gyfeirebu yn gywir ar y slipiau cyfeirebu TR 252.
- Sefydlu trefn o ddyddio a llofnodi pob anfoneb, er mwyn cadarnhau'r dyddiad mae'r ysgol wedi derbyn yr anfonebau.
- Sicrhau bod derbynneb swyddogol o'r llyfr derbynneb TR32a ar gyfer yr incwm hyfforddiant cerdd a gesglir.

**RHEOLAETH GYLLIDEBOL - YSGOLION CYNRADD
YSGOL TREGARTH**

1. Cefndir

1.1 Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Penaethiaid i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliadau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol yn amrywio o un ysgol i'r llall gan fod hyn wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol ac wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac ar unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Sicrhawyd fod trefniadau rheolaeth gyllidebol briodol yn bodoli yn ysgolion cynradd Gwynedd. Detholwyd sampl o ysgolion o bob ardal o fewn Gwynedd gan ddewis yr ysgolion ar sail cyllideb, sef dwy ysgol â chyllideb isel (llai na £200,000), dwy ysgol â chyllideb ganolig (rhwng £200,000 a £350,000) a dwy ysgol â chyllideb uchel (mwy na £350,000).

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd bod trefniadau rheolaeth gyllidebol da yn bodoli yn Ysgol Tregarth, fodd bynnag, mae rhai materion angen sylw fel a ganlyn:

3.1.1 Nid yw'r Pennaeth wedi derbyn hyfforddiant penodol yn ymwneud â chyllid gan yr Awdurdod, nodwyd buasai arweiniad yn y maes yn fudd mawr gan nad oes ganddi gefndir cyllidol. Mae hyn wedi codi mewn sawl ysgol yn ystod yr archwiliad Rheolaeth Gyllidebol. Mae'r Cyfrifwyr a'r swyddogion addysg yn ymwybodol o'r sefyllfa gan fod penaethiaid yn codi hyn gyda hwy yn rheolaidd, nid oes datrysiad hyd yma ond mae'r Cyfrifwyr yn parhau i gynnal cymorthfeydd gyda'r Penaethiaid sawl gwaith y flwyddyn.

3.1.2 Nid oedd 'Polisi Dirprwyo Cyfrifoldebau Cyllidol' sef cofnod ysgrifenedig o ddyletswyddau a hawliadau'r corff wedi cael ei adolygu ers 2014 er ei bod yn nodi yn y polisi bod yr hawliau yn cael eu hadolygu'n flynyddol. Eglurwyd bod trefniadau wedi llithro ychydig flwyddyn diwethaf oherwydd llwyth gwaith ond mae'r polisi yn parhau i fod yn weithredol.

3.1.3 Nid yw'r ysgol yn gwneud defnydd o'r system e-gaffael ar gyfer archebu nwyddau a gwasanaethau gan fod y system wedi cloi'r Cymhorthydd Clerigol allan. Awgrymwyd y dylid cysylltu gyda Cynnal er mwyn cael mynediad i'r system unwaith eto. Nodwyd buasai hyfforddiant pellach ar y system yn fuddiol i'r Cymhorthydd Clerigol fel bod modd gwneud defnydd ohoni yn y dyfodol. Yn dilyn ymholiadau pellach, fe hysbyswyd yr archwiliwr y bydd Cwmni Cynnal yn darparu hyfforddiant ar y system yn ystod mis Hydref 2016.

- 3.1.4 Mae taflenni pwrpasol yn cael eu defnyddio ar gyfer cofnodi'r anfonebau a dderbynnir ond nid oedd cofnod o'r archebion oedd wedi eu gwneud, fodd bynnag, mae'r Cymhorthydd Clerigol yn cadw copi o bob archeb ble'n bosib, anfoneb a derbynneb er mwyn sicrhau trywydd archwilio. Awgrymwyd y buasai modd ychwanegu colofnau at y tabl er mwyn sicrhau bod cofnod o bob archeb - roedd y Pennaeth a'r Cymhorthydd Clerigol yn cytuno ac yn hapus i wneud hyn.
- 3.1.5 Wrth wirio sampl o anfonebau daethpwyd o hyd i 2 achos lle'r oedd y Pennaeth wedi archebu nwyddau/ gwasanaeth ac wedi ardystio'r taliadau. Eglurwyd i'r Pennaeth yr angen i sicrhau gwahaniad mewn dyletswyddau lle'n bosibl.
- 3.1.6 Nid oes trefn o ddyddio anfonebau pan dderbynnir hwy yn yr ysgol i gadarnhau pa ddyddiad maent wedi cael eu derbyn yn yr ysgol. Mae'n bwysig nodi dyddiad y derbynnir anfoneb ar yr anfoneb, oherwydd y dyddiad hwnnw ddylai'r Cymhorthyddion SIMS ei ddefnyddio i gofnodi yn y blwch 'Pwynt Treth' ar y slip cyfeirebu TR252.
- 3.1.7 Cafwyd copiâu o dderbynebau i gyd-fynd gyda'r incwm oedd wedi cofnodi ar y ffurflenni TR34 perthnasol yn y sampl, roedd y rhain yn dyddio yn ôl i Hydref, 2015. Serch hyn, dywedodd y Cymhorthydd Clerigol bod trefniadau derbynebu wedi llithro yn ddiweddar ond yn hanesyddol roedd y rhain yn cael eu cwblhau fel y gwelir gyda'r sampl archwiliwyd. Mae bwriad i ail ddechrau gyda'r drefn yma.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaeth gyllidebol Ysgol Tregarth gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Adolygu'r 'Polisi Dirprwyo Cyfrifoldebau Cyllidol' yn y cyfarfod Llywodraethwyr nesaf.
- Trefnu bod y Cymhorthydd Clerigol yn mynychu hyfforddiant ar y system e-gaffael a fydd yn cael ei gynnal gan Gwmni Cynnal ym mis Hydref 2016.
- Ychwanegu colofnau at y daflen cofnodi anfonebau er mwyn sicrhau bod cofnod o fanylion pob archeb.
- Sicrhau bod gwahaniad dyletswyddau lle'n bosibl wrth gwblhau archeb ac ardystio taliadau.
- Sefydlu trefn o ddyddio a llofnodi bob anfoneb, er mwyn cadarnhau'r dyddiad mae'r ysgol wedi derbyn yr anfonebau.

**RHEOLAETH GYLLIDEBOL - YSGOLION CYNRADD
YSGOL SANTES HELEN**

1. Cefndir

1.1 Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Penaethiaid i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliadau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol yn amrywio o un ysgol i'r llall gan fod hyn wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol ac wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac ar unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Sicrhawyd fod trefniadau rheolaeth gyllidebol briodol yn bodoli yn ysgolion cynradd Gwynedd. Detholwyd sampl o ysgolion o bob ardal o fewn Gwynedd gan ddewis yr ysgolion ar sail cyllideb, sef dwy ysgol â chyllideb isel (llai na £200,000), dwy ysgol â chyllideb ganolig (rhwng £200,000 a £350,000) a dwy ysgol â chyllideb uchel (mwy na £350,000).

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd bod trefniadau rheolaeth gyllidebol da yn bodoli yn Ysgol Santes Helen, fodd bynnag, mae rhai materion angen sylw fel a ganlyn:

3.1.1 Nid yw'r Pennaeth wedi derbyn hyfforddiant penodol yn ymwneud â chyllid gan yr Awdurdod, nodwyd buasai arweiniad yn y maes yn fudd mawr gan nad oes ganddi gefndir cyllidol. Mae hyn wedi codi mewn sawl ysgol yn ystod yr archwiliad Rheolaeth Gyllidebol. Mae'r Cyfrifwyr a'r swyddogion addysg yn ymwybodol o'r sefyllfa gan fod penaethiaid yn codi hyn gyda hwy yn rheolaidd, nid oes datrysiad hyd yma ond mae'r Cyfrifwyr yn parhau i gynnal cymorthfeydd gyda'r Penaethiaid sawl gwaith y flwyddyn.

3.1.2 Roedd gan yr ysgol danwariant o £52,935 yn 2014/15 - caiff unrhyw danwariant ei gario ymlaen i'r flwyddyn ariannol nesaf sef 2015/16. Nid oedd yr Uned Gyllid wedi derbyn 'Holiadur Balansau' gan yr ysgol ar gyfer 2014/15.

3.1.3 Roedd un athrawes yn derbyn taliadau ychwanegol (taliadau CAD¹) yn ystod 2015/16 ond nid oedd yr Uned Contractau a Chyflogau Addysg wedi derbyn taflen 'Arolwg Cyflog Blynnyddol - Medi 2015' ar gyfer yr athrawes yma er ei fod yn ofynnol ym Mholisi Cyflogaeth Athrawon Gwynedd (2015).

3.1.4 Cedwir 'Cofnod Absenoldeb Staff' ar wal y swyddfa lle cofnodir absenoldebau e.e. salwch yr athrawon a'r cymhorthyddion yn ogystal ag enw'r llanw sydd yn cyflenwi. Nid oedd y daflen yn cysoni gyda'r sampl o amserlenni a detholwyd. Yn ogystal, cedwir cofnod o'r athrawon llanw sydd yn llenwi i mewn ar gyfer cyfnodau digyswllt (CPA²) a hyfforddiant yn nyddiadur yr ysgol, roedd y cofnodion yma yn cyd-fynd gyda'r amserlenni.

¹ CAD – Cyfrifoldeb Addysgu a Dysgu

² CPA – Cynllunio, Paratoi ac Aseu

- 3.1.5 Mae ychydig o ddefnydd yn cael ei wneud o'r system e-gaffael yn yr ysgol. Mae'r Cymhorthydd Clerigol wedi mynychu hyfforddiant ac yn ymwybodol o sut i ddefnyddio'r system. Nid oedd llyfr archebion na chofnod arall o archebion oedd wedi eu gwneud yn yr ysgol. Awgrymwyd y buasai'n ddelfrydol petaent yn cadw cofnod o bob archeb sydd ddim yn cael ei wneud trwy'r system e-gaffael.
- 3.1.6 Wrth wirio sampl o anfonebau daethpwyd o hyd i un achos ble bu i'r Pennaeth archebu nwyddau ac ardystio'r taliad. Eglurwyd yr angen i sicrhau gwahaniad mewn dyletswyddau i'r Pennaeth lle'n bosibl.
- 3.1.7 Nid oes trefn o ddyddio anfonebau pan dderbynnir hwy yn yr ysgol i gadarnhau pa ddyddiad maent wedi cael eu derbyn yn yr ysgol. Mae'n bwysig nodi'r dyddiad derbyn ar yr anfoneb, oherwydd y dyddiad hwnnw ddylai'r Cymhorthyddion SIMS ei ddefnyddio i gofnodi yn y blwch 'Pwynt Treth' ar y slip cyfeirebu TR252.
- 3.1.8 Roedd yn amlwg fod gan y Cymhorthydd Clerigol drefn o greu derbynebau ar ôl derbyn incwm ond nid oedd modd cysoni'r derbynebau gyda'r sampl o ffurflenni TR34 a'r dadansoddiad arian a archwiliwyd.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaeth gyllidebol Ysgol Santes Helen gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Sicrhau bod 'Holiadur Balansau' yn cael ei gwblhau ar gyfer unrhyw danwariant o'r gyllideb sydd â balans yn uwch na' 5% o gyllideb yr ysgol neu £10,000, p'run bynnag sydd leiaf.
- Sicrhau bod taflenni 'Arolwg Cyflog Blynyddol' yn cael eu cwblhau'n flynyddol a'u hanfon ymlaen i'r Gwasanaethau Cyflogau a Chontractau Ysgolion.
- Cadw cofnod yn y dyddiadur o bob llanw sydd yn cyflenwi gan gynnwys absenoldebau salwch.
- Archwiliwr i drefnu bod yr ysgol yn derbyn llyfryn 'Taflen Hysbysu Archeb' gan y Swyddfa Addysg. Y Cymhorthydd Clerigol i wneud defnydd o'r llyfryn ar gyfer nwyddau a gwasanaethau na archebir drwy'r system e-gaffael.
- Sicrhau bod gwahaniad dyletswyddau lle'n bosibl wrth gwblhau archeb ac ardystio taliadau.
- Sefydlu trefn o ddyddio a llofnodi bob anfoneb, er mwyn cadarnhau'r dyddiad mae'r ysgol wedi derbyn yr anfonebau.
- Sicrhau bod derbynneb yn cael ei gwblhau ar gyfer pob incwm gwersi cerdd a dderbyniwyd.

TROTHWYON GWIRIO CYLLID

1. Cefndir

- 1.1 Fel rhan o'r broses o ryddhau taliadau credydwy, caiff anfonebau gwerth £10,000 (gros) ac uwch eu cludo o'r Uned Taliadau i'r Uned Gyfrifeg Ganolog er mwyn i swyddogion penodedig eu gwirio cyn eu rhyddhau i'w talu. Mae'r trothwy wedi bod yn £10,000 ers 2005, a dros y blynyddoedd mae chwyddiant wedi cynyddu'r nifer o anfonebau sydd dros y trothwy yma.
- 1.2 Telir yr anfonebau drwy gyfrwng BACS neu siec. Bydd gwiriadau pellach yn cael eu cynnal ar gyfansymiau a niferoedd y trafodion BACS, a hefyd y taliadau drwy sieciau. Mae'r trothwyon ar gyfer cydarwyddo sieciau yn ddibynnol ar natur y gwariant (gwariant cyffredinol, pensiynau, budd-dal a.y.b.). Mae gofyn i swyddogion flaenlythrennu sieciau agored ('uncrossed'). Gyda siec agored, mae posib i'r talai ei chyfnewid am arian parod yn hytrach na'i thalu i mewn i gyfrif banc. Y trothwy cyffredol ar gyfer agor siec yn y Cyngor yw £350.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd adolygu'r gweithdrefnau sydd wedi eu sefydlu ar gyfer gwirio a thalu anfonebau sydd â gwerth dros £10,000 iddynt, yn ogystal â'r trefniadau awdurdodi drwy gyfrwng sieciau, ac ystyried a yw'r drefn gyffredol yn parhau i fod yn addas.
- 2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu dadansoddi cofnodion credydwy ar gyfer blynyddoedd ariannol 2014/15 a 2015/16, ynghyd â chwarter cyntaf 2016/17, gan ystyried priodoldeb y trefniadau a'r trothwyon ar gyfer gwirio'r anfonebau, cydarwyddo sieciau yn ogystal â chyflwyno sieciau agored.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Mae amserlen pedair wythnos yn cael ei phennu o flaen llaw ar gyfer dynodi'r dasg o gynnal y gwiriadau i'r swyddogion o'r Uned Gyfrifeg Ganolog.
- 3.2 Pwrpas gwirio'r anfonebau yw sicrhau bod manylion y cyflenwr yn gywir o fewn y cyfriflyfr ariannol, a bod yr anfoneb yn un ddilys. Nid yw natur y gwariant yn derbyn sylw, gan nad yw'r wybodaeth ynglŷn â chefnid y taliad ar gael i swyddogion yr Uned Gyfrifeg Ganolog. Mae'r anfonebau yma eisoes yn destun gwiriadau o'r fath gan yr Uned Taliadau.
- 3.3 Mynegodd swyddogion yr Uned Gyfrifeg Ganolog mai prin iawn yw'r anghysondebau a ddarganfuwyd ganddynt dros y blynyddoedd diweddar. Ystyrir y gellir canfod yr anghysondebau drwy gynnal un gwiriad yn unig, sydd eisoes yn cael ei gynnal gan yr Uned Taliadau. Cwestiynwyd felly'r angen i swyddogion yr Uned Taliadau a hefyd yr Uned Gyfrifeg Ganolog gynnal yr un gwiriad.

- 3.4 Wrth wirio sieciau, mae'r swyddogion yn cysoni'r nifer sydd yn y swp gyda rhestr a ddarperir iddynt, ac yna'n arwyddo sieciau sydd â gwerth uwchlaw'r trothwy a blaenlythrennu unrhyw siec agored. Nid yw natur y gwariant yn cael ei wirio, gan mai'r siec yn unig sy'n cael ei hanfon at y swyddogion i'w gwirio, nid manylion y nwyddau neu'r gwasanaethau a delir amdanynt.
- 3.5 Gwelwyd bod pob swp o anfonebau sy'n cael eu talu'n cael eu cofnodi gyda llaw mewn dyddlyfr gan yr Uned Taliadau. Cwestiynwyd os yw'r drefn yma bellach yn angenrheidiol o gofio bod y trywydd archwilio hefyd i'w weld o fewn y system gyfrifiadurol.
- 3.6 Wrth wirio'r sieciau agored oddi ar y cyfriflyfr ariannol (*sub type 07*), gwelwyd fod 4 siec wedi ei hagor yn ystod 2015/16 a chwarter cyntaf 2016/17 a oedd uwchlaw'r trothwy o £350. Roedd 3 o'r 4 yn Ad-daliad Cyfrif Imprest, ac 1 yn 'arian cefnogi teulu'. Derbyniwyd cadarnhad gan y swyddogion cyfrifol fod y taliadau yma wedi derbyn sylw a bod trefn eisoes wedi ei sefydlu o amlygu sieciau agored sydd dros y trothwy a bod gweithrediad priodol o ganlyniad.

4. Barn yr Archwiliad

Barn yr archwiliad yw ei bod yn amserol i'r Adran Gyllid ystyried y buddiannau o gynnal gwiriadau annibynnol ychwanegol yn yr Uned Gyfrifeg Ganolog yn erbyn y lleihad posib mewn baich gwaith gweinyddol, a'r posibilrwydd felly o liflinio'r broses o ryddhau taliadau credydwy. Mae'r mater hwn eisoes wedi ei drafod gyda'r Rheolwr Cyllid - Adnoddau a Chorfforaethol.

STRWYTHUR CODIO CYLLID

1. Cefndir

1.1 Mae strwythur codio cyfredol y Cyngor yn ei le ers 2001, pan symudwyd o'r system PPL i efinancials. Roedd y system PPL wedi ei osod fel bod pob cod ar ffurf 12-digid. Mae'r system efinancials yn derbyn codau 8 neu 12-digid – *Cost Centre* (4 digid), *Account* (4 digid) a *Job* (4 digid). Nid oes angen *Job* ar bob achlysur, sy'n golygu bod rhai codau yn rai 12-digid ac eraill yn 8. Mae dros 4,000 o godau *Account* yn y system ar hyn o bryd, a dros 3,000 o'r rheiny'n rhai actif.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd asesu os yw strwythur codio gwariant ac incwm y Cyngor wedi ei sefydlu mewn modd sy'n cynnig tryloywder i'r defnyddwyr, gan ystyried priodoldeb y codau sydd o fewn y strwythur er mwyn lleihau'r nifer o achosion o gam-godio.
- 2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu cynnal adolygiad o'r strwythur codio gwariant ac incwm refeniw, gan wirio'r trefniadau sydd wedi eu sefydlu ar gyfer sicrhau bod rheolaeth dros y nifer a'r math o godau sydd ar gael, a bod trafodion yn cael eu codio'n briodol.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Unwaith mae cod *Account* wedi ei greu yn y system, ni ellir ei ddileu. Yr unig opsiynau yw ei wneud yn anactif, neu newid ei ddisgrifiad. Yr un yw'r sefyllfa gyda *Cost Centre* neu *Job*.
- 3.2 Gwelwyd fod creu codau *Account* dros y blynyddoedd wedi arwain at nifer o oblygiadau sy'n cael eu hystyried yn anffafriol, ac ystyriwyd os oedd gweithrediad addas ar eu cyfer. Trafodwyd y materion gyda'r swyddogion cyfrifol, ac fe gyflwynir crynodeb isod:
- 3.2.1 Mae nifer helaeth o godau *Account* yn bodoli ac sydd heb eu defnyddio ers blynyddoedd (gwnaethpwyd gwiriad yn ôl i'r flwyddyn ariannol 2010/11). Cafwyd gwybod y byddai modd eu gwneud yn anactif, ond y byddai hynny'n debygol o gael effaith andwyol ar y cyfrifon cam-godio. Byddai'r codau yn parhau i fodoli, ond ni fyddai modd postio iddynt ac felly byddai'r gwariant yn cael ei roi yn erbyn y cyfrifon cam-godio o ganlyniad. Byddai hyn yn creu baich ar yr Unedau Cyllid sydd yn clirio'r cyfrifon cam-godio. Mae yna eisoes nifer sylweddol o drafodion yn taro rhai o'r cyfrifon cam-godio, ac fe gafwyd gwybod gan yr Unedau Cyfrifeg bod ystyriaeth yn cael ei roi i gysylltu gyda'r gwasanaethau perthnasol pe byddai cam-godio rheolaidd yn digwydd ganddynt.

- 3.2.2 Mae'r codau *Account* sydd â disgrifiad o natur 'gyffredinol' iddynt (er enghraifft 3319: Defnyddiau Addysgol Eraill, 3439: Defnyddiau Cyffredinol, 3939: Defnyddiau Swyddfa, 4110: Ffioedd Cyffredinol) yn cael eu defnyddio ar gyfer gwariant ar ystod eang o nwyddau a gwasanaethau; ystyrir y gallai hyn fod yn effeithio ar dryloywder y wybodaeth sydd o fewn y system gyfrifo. Fodd bynnag, mae hyn yn gwrth-ddweud yr ystyriaeth ym mhwynt 3.2.1, ble cwestiynwyd os oedd modd lleihau'r nifer o godau *Account*, a fyddai o bosib yn creu natur mwy 'cyffredinol' i'r rheiny sydd yn weddill.
- 3.2.3 Mae achosion ble mae mwy nag un cod *Account* â'r un disgrifiad iddynt, neu ddisgrifiadau tebyg. Cafwyd gwybod, er bod disgrifiadau tebyg / unfath i'r codau, yn rhai o'r achosion a godwyd bod y 'Rhiant' yn wahanol. Er enghraifft:
Account 3301: Defnyddiau Swyddfa (Rhiant 33: Defnyddiau Addysgiadol);
Account 3939: Defnyddiau Swyddfa (Rhiant 39: Nwyddau Swyddfa).
- 3.3 Cynigwyd mai'r unig weithrediad na fyddai'n arwain at oblygiadau anffafriol pellach yw ail-ddechrau'r strwythur, gan gadw'r un hierarchaeth. Rhagwelir y byddai hyn yn y pen draw yn arwain yn ôl at yr un sefyllfa, gan fod yna dros 3,000 o godau sydd yn cael eu defnyddio ac y byddai angen ail-greu'r rheiny o fewn y strwythur newydd. Ystyrir hefyd fod cyfiawnhad wedi bod ar gyfer creu'r codau *Account* sydd yn bodoli eisoes, ac felly yn y pen draw y byddai'r un sefyllfa'n codi gyda'r strwythur newydd.
4. **Barn yr Archwiliad**
Barn yr archwiliad yw nad oes gweithrediad addas a fyddai'n arwain at lifliniad yn y codau *Account* yn llwyr, ac na fyddai'n achosi oblygiadau anffafriol pellach. Cytunodd y Rheolwr Systemau fod lle i fireinio yma a thraw o fewn y strwythur, ond na fyddai hynny'n datrys yn llawn unrhyw un o'r materion a godwyd uchod.

TALIADAU TAI DEWISOL CYLLID

1. Cefndir

1.1 Yn ystod 2016/17, bydd Cyngor Gwynedd yn derbyn £659,887 gan Adran Gwaith a Phensiynau'r Llywodraeth i'w ddisgrisiwn i unigolion neu deuluoedd sydd angen cymorth ychwanegol gyda'u costau tai. Mae'r Taliadau Tai Dewisol (TTD) hyn yn ychwanegol i Fudd-dal Tai sy'n daladwy, ac yn cael ei ddefnyddio i fynd peth ffordd i lenwi'r bwlch pan nad yw'r Budd-dal Tai yn ddigonol i gwrdd â'r rhent i gyd. Ers 2015/16, mae gan y Cyngor Bolisi ysgrifenedig er mwyn sicrhau bod y taliadau yn dryloyw ac ar sail haeddiant, ble cydweithiwyd gydag awdurdodau lleol eraill yng Nghymru i ddatblygu model cyffredin.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod cysondeb a thryloywder yn y modd y dyrannir TTD i drigolion Gwynedd, a bod y taliadau yma'n briodol. Gwnaed hyn drwy adolygu sampl o geisiadau TTD a wnaethpwyd yn ystod blwyddyn ariannol 2016/17 hyd yn hyn. Roedd yr archwiliad yn sicrhau bod y penderfyniadau a wnaed yn seiliedig ar "Bolisi Gweithredu Ar Gyfer Rhannu Dyraniad Taliadau Tai Dewisol 2016/17".

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Mae'r gyllideb o £659,887 ar gyfer TTD yn cynnwys dyraniad ychwanegol i deuluoedd sy'n cael eu heffeithio gan y 'dreth lloffttydd', a dyraniad pellach i adlewyrchu statws gwledig Gwynedd. Mae'r elfen wledig yma yn rhoi budd ychwanegol sylweddol mewn cymhariaeth â'r dyraniad sylfaenol, gyda Gwynedd yn derbyn dros £450,000 yn fwy o gyllideb TTD na siroedd agos tebyg sydd ddim yn derbyn yr elfen wledig.
- 3.2 Ers 2015/16, mae gan y Cyngor Bolisi er mwyn sicrhau bod y TTD â wneir yn dryloyw ac yn cael eu dyrannu ar sail haeddiant. Gan fod y gyllideb yn gyfyngedig, defnyddir y Polisi i flaenoriaethu amgylchiadau penodol pob cais. Manylir yn y Polisi ym mha achosion y dylid talu TTD, gan osod amgylchiadau mewn grwpiau blaenoriaeth a gallu'r ymgeisydd i reoli'r sefyllfa. Hyn yw sail matrices sgorio y Polisi â ddefnyddir i gyfrifo'r taliad â wneir i'r ymgeiswyr.
- 3.3 Er bod y matrices sgorio yma'n gymorth i swyddogion wneud penderfyniadau cyson, mynegir rhan 30; *"Ni fwriedir i'r polisi hwn gyfyngu disgrisiwn Cyngor Gwynedd wrth wneud penderfyniadau TTD. Cynllun yn ôl disgrisiwn ydyw a bydd rhai achosion bob amser gydag amgylchiadau arbennig neu anghyffredin ble fydd yr un sy'n gwneud penderfyniad yn ystyried y gellid cyfiawnhau dyfarniad TTD."* Yn y bôn, ni all y Polisi gwmpasu'r holl amgylchiadau gwahanol all godi yn y ceisiadau a rhaid i'r Swyddogion Budd-dal eu dehongli fel yn briodol.

- 3.4 Mae'n ofynnol i'r Archwiliad yma gymryd i ystyriaeth y ffaith bod angen i'r Cyngor ddyrannu'r gyllideb sylweddol yma gyda thrigolion, rhai gall fod mewn perygl gyda'u tenantiaeth. Gan fod y taliadau'n ddewisol ac yn destun disgresiwn y Swyddogion Budd-dal, yna roedd yr Archwiliad yn gyfyngedig i adolygu sampl o geisiadau i sicrhau eu bod yn cael eu penderfynu yn gyson ac yn unol ag egwyddorion y Polisi, ac yn atal ceisiadau anaddas rhag derbyn cymeradwyaeth.
- 3.5 Adolygwyd sampl o geisiadau a gwelwyd fod enghreifftiau ble nad yw'r penderfyniad a wnaethpwyd yn gwbl gyd-fynd â'r Polisi, ond yn destun disgresiwn y Swyddog Budd-dal. Fodd bynnag, ni welwyd unrhyw achos o daliadau oedd yn gwbl groes i'r Polisi, a bod nifer o geisiadau yn cael eu gwrthod.
- 3.6 Caiff y Polisi ei adolygu'n flynyddol er mwyn sicrhau bod y graddfeydd taliadau yn cyd-fynd â'r gyllideb gaiff ei dyrannu, gan nad oes sicrwydd bod y dyraniad ychwanegol gaiff Gwynedd yn parhau o un flwyddyn i'r llall. Cyflwynwyd Polisi 2016/17 gan yr Aelod Cabinet ar 21/02/16. Er na all y Polisi gwmpasu'r holl amgylchiadau all godi yn y ceisiadau, gwelwyd y gellir cryfhau y rhan asesiad ariannol gan nad yw'n crybwyll yr holl gostau a ddylid eu diystyru yn yr asesiad, megis costau ad-dalu unrhyw ordaliad budd-dal, ac unrhyw wariant uchel y disgwylir y gellir ei leihau wrth ystyried eu gallu i reoli'r sefyllfa.

4. Barn yr Archwiliad

- (A) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau dyrannu Taliadau Tai Dewisol, gan y gwelwyd o'r sampl ddetholwyd bod y taliadau yn briodol ac yn unol ag egwyddorion y Polisi, ond yn destun disgresiwn Swyddog Budd-dal.**

**CANOLFAN BYW'N IACH A GWEITHGAREDDAU DŴR BANGOR
ECONOMI A CHYMUNED**

1. Cefndir

1.1 Mae Canolfannau Hamdden Cyngor Gwynedd yn rhan o wasanaeth Cymunedau Iach, o fewn yr Adran Economi a Chymuned. Mae 4 Rheolwr Ardal yn gyfrifol am reoli'r Canolfannau sydd dan reolaeth yr Awdurdod. Mae Canolfan Byw'n Iach a Gweithgareddau Dŵr Bangor yn darparu nifer o wasanaethau i'r cwsmeriaid, gan gynnwys pwll nofio, ystafell ffitrwydd a chae pob tywydd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau cadarn wedi eu sefydlu yn y Ganolfan er mwyn rheoli a lliniaru risgiau, ac i sicrhau cydymffurfiaeth â gweithdrefnau mewnol y Cyngor a deddfau perthnasol eraill.

2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu ymweld â sampl o 4 Canolfan Hamdden yn ddirybudd er mwyn sicrhau bod trefniadau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer rheoli risgiau gall fodoli yn y meysydd casglu incwm, rheolaeth gyllidebol, caffael a storio nwyddau ac iechyd a diogelwch.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli yng Nghanolfan Byw'n Iach a Gweithgareddau Dŵr Bangor, ond bod angen tynhau ar yr agweddau canlynol:

3.1.1 Wrth wirio ffurflenni 'FIN07.01 Vending Machine Reconciliation Forms' ar gyfer y 3 peiriant gwerthu, gwelwyd nad oeddynt wedi gwacau'r arian o'r peiriannau ers sawl wythnos. Nodir yng nghanllawiau IMS bod angen gwagu'r peiriant 'Rijo' yn wythnosol a'r peiriannau eraill o leiaf unwaith y mis. Eglurodd y Rheolwr Ardal bod y swyddogion sydd yn gyfrifol fel rheol am eu gwagio wedi bod ar gysiau yn ystod yr wythnosau diwethaf, fodd bynnag dylai bod y swyddogion oedd yn cyflenwi yn eu lle wedi cwblhau'r dyletswyddau.

3.1.2 Ymddengys bod yr arian o'r peiriannau sychu gwallt (£10.60) heb gael ei fancio ar 11/07/16. Roedd y swm wedi ei fewnbynnu i'r system Gladstone ac ar ddiwedd y dydd roedd anghysondeb o £1.45 ar y dderbynneb 'Z Reading' ond oherwydd bod y £10.60 heb ei fancio roedd gwarged o -£9.15 ar y daflen TR34. Nid oedd y Rheolwr Ardal yn ymwybodol o beth oedd wedi digwydd i'r arian yma.

3.1.3 Mae pecynnau debyd uniongyrchol ar gael yn y ganolfan, cedwir y wybodaeth mewn 'in-tray' yn y dderbynfa yn barod i'w cael eu hanfon drwy bost mewnol, nid ydynt dan glo.

3.1.4 Gwiriwyd cyfrif 5 plentyn ar y system Gladstone er mwyn gweld os oedd llun aelodaeth ar y system ar eu cyfer, roedd llun aelodaeth ar gyfrif un ohonynt yn unig.

3.1.5 Mae cwpwrdd glanhau'r ganolfan yn yr ystafell newid teuluoedd, wrth ymweld â'r ystafell yn ystod yr archwiliad gwelwyd bod y gorriad wedi ei adael yn y drws ac roedd y drws ar agor. Roedd y gweithwyr yn glanhau ar yr adeg yma. Fodd bynnag ni ddylai'r ystafell wedi bod yn agored gan fod aelodau o'r cyhoedd o gwmpas.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau Canolfan Byw'n Iach a Gweithgareddau Dŵr Bangor gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Egluro i'r Rheolwyr ar Ddyletswydd bod angen i'r swyddogion sydd yn cymryd eu sifft gwblhau'r tasgau. Yn ogystal, mae'r ganolfan yn defnyddio system Legend sydd yn anfon nodyn atgoffa o'r angen i gwblhau tasgau.
- Sicrhau bod y ffurflenni yn cael eu cadw dan glo yn y cwpwrdd tu ôl i'r dderbynfa drwy anfon e-bost i'r Rheolwyr ar Ddyletswydd, Derbynnnydd â'r Gweinyddwr Ardal Caernarfon a Bangor.
- Anfon e-bost i'r Rheolwyr ar Ddyletswydd a'r Derbynnnydd i wirio bod llun ar gyfrif y plentyn pan maent yn dod i'r ganolfan.
- Rhoi nodyn ar hysbysfwrdd y staff i'w hatgoffa o'r angen i gloi'r ystafell glanhau.

**CANOLFAN HAMDDEN PLAS SILYN
ECONOMI A CHYMUNED**

1. Cefndir

1.1 Mae Canolfannau Hamdden Cyngor Gwynedd yn rhan o wasanaeth Cymunedau Iach, o fewn yr Adran Economi a Chymuned. Mae 4 Rheolwr Ardal yn gyfrifol am reoli'r Canolfannau sydd dan reolaeth yr Awdurdod. Mae Canolfan Hamdden Plas Silyn, Penygroes, yn darparu nifer o wasanaethau i'r cyhoedd, ysgolion yr ardal a nifer o glybiau chwaraeon; gan gynnwys ystafell ffitrwydd, neuadd chwaraeon a caeau allanol.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau cadarn wedi eu sefydlu yn y Ganolfan er mwyn rheoli a lliniaru risgiau, ac i sicrhau cydymffurfiaeth â gweithdrefnau mewnol y Cyngor a deddfau perthnasol eraill.

2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu ymweld â sampl o 4 Canolfan Hamdden yn ddirybudd er mwyn sicrhau bod trefniadau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer rheoli risgiau gall fodoli yn y meysydd casglu incwm, rheolaeth gyllidebol, caffael, storio nwyddau, ac iechyd a diogelwch.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Mae'r ganolfan yn rhoi gwasanaeth da i'w gwsmeriaid ac yn amlwg mae staff y ganolfan yn gydwybodol ac yn ymroddgar. Roedd y trefniadau dros reolaeth ariannol y ganolfan yn dda gyda chofnodion yn cael eu cwblhau yn briodol a chyflawn. Gwelwyd bod yr elfennau megis iechyd a diogelwch, trefniadau diogelu a chynnal hyfforddiant hefyd yn derbyn sylw priodol.

4. Barn yr Archwiliad

(A) Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb yng ngweinyddiaeth a threfniadau ariannol Canolfan Hamdden Plas Silyn gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol sydd mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.

CANOLFAN HAMDDEN DWYFOR ECONOMI A CHYMUNED

1. Cefndir

1.1 Mae Canolfannau Hamdden Cyngor Gwynedd yn rhan o wasanaeth Cymunedau Iach, o fewn yr Adran Economi a Chymuned. Mae 4 Rheolwr Ardal yn gyfrifol am reoli'r Canolfannau sydd dan reolaeth yr Awdurdod. Mae Canolfan Hamdden Dwyfor, Pwllheli, yn darparu nifer o wasanaethau i'r cyhoedd, ysgolion yr ardal, Coleg Meirion Dwyfor a nifer o glybiau chwaraeon; gan gynnwys pwll nofio, ystafell ffitrwydd, neuadd chwaraeon a chaeau allanol.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau cadarn wedi eu sefydlu yn y Ganolfan er mwyn rheoli a lliniaru risgiau, ac i sicrhau cydymffurfiaeth â gweithdrefnau mewnol y Cyngor a deddfau perthnasol eraill.

2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu ymweld â sampl o 4 Canolfan Hamdden yn ddirybudd er mwyn sicrhau bod trefniadau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer rheoli risgiau gall fodoli yn y meysydd casglu incwm, rheolaeth gyllidebol, caffael, storio nwyddau, ac iechyd a diogelwch.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Mae'r ganolfan yn rhoi gwasanaeth da i'w cwsmeriaid ac mae staff yn gydwytbodol wrth weinyddu a rhoi gwasanaeth i'r cyhoedd. Fodd bynnag, roedd trafferthion staffio annisgwyl yn y ganolfan yn ei gwneud yn anodd ymdopi gyda phob tasg i'r llawn ddisgwyl, ac mae ambell i risg yn ymddangos yn y sefyllfa yma. Er hynny, roedd rheolaethau yn eu lle i ymdopi i raddau gyda'r risgiau yma, a gwelwyd fod staff yn gallu cael eu dyrchafu i fod yn gyfrifol am y mwyafrif o ddyletswyddau.

3.1.1 Er bod dau berson yn arwyddo'r ffurflenni bancio ar ddiwedd dydd, mae adegau ble dim ond un person sy'n cyfri'r arian allan o'r til, sy'n risg sy'n cael ei dderbyn ble mae swyddogion yn gweithio'n unig mewn canolfannau, ond dylid ystyried os oes angen cymryd y risg ble gellir ei osgoi. Mae hyn yn digwydd oherwydd y sefyllfa staffio bresennol, ac yn un o'r risgiau sy'n codi oherwydd hynny.

3.1.2 Mae camgymeriadau ar y til yn digwydd ar adegau pryd fydd y tiliau ddim yn gweithio. Er bod ymdrech gyfredol i ddatrys y problemau gyda thiliau a'r system, mae risg bellach yn deillio o'r trefniadau wrth gefn.

3.1.3 Oni bai am ambell eithriad, roedd rheolaeth dda ar weinyddiaeth ffurflenni bancio. Er hynny, ymddengys rhai gwendidau yn y rheolaethau. Darganfuwyd enghraifft ble roedd £391.85 o incwm wedi ei gasglu ond dim ond £147.45 oedd modd cyfrifo amdano. Yn dilyn ymholiadau, derbyniwyd eglurhad am y gwarged, a cymerwyd camau i'w gywiro.

3.1.4 Roedd sylw yn cael ei roi i ddrwg-dalwyr ac anfonebau heb eu talu, ond roedd brwdfrydedd gan reolwr y ganolfan i allu monitro drwg-dalwyr ei hun yn fyw ar y ledger, fel bod incwm yn cael ei hawlio yn gynt.

- 3.1.5 Gwelwyd bod cyfrifon aelodau yn parhau ar y system yn dilyn gorffen eu hymaelodaeth gan gynnwys cyfrifon wedi eu rhewi. Yn ogystal, mae ffurflenni ymaelodaeth yn cael eu cadw tu hwnt i'r cyfnod angenrheidiol. Nid oedd y ganolfan wedi trafod y risg yma o weithredu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data gyda'r gwasanaeth rheoli gwybodaeth.
- 3.1.6 Deallir bod y rhwystr staffio wedi golygu fod cofrestr eiddo heb ei ddiweddarau fel yr amserlennwyd, ond fod y gwaith ar y gweill a bydd yn cael ei gyflawni a'i gadw ar system newydd iGwynedd, pryd fydd staff yn dychwelyd. Fodd bynnag, mae eiddo ac offer critigol i waith y ganolfan yn cael ei wirio yn ddyddiol.
- 3.1.7 Nid oedd asesiad risg Legionella wedi ei gyflawni sy'n gyfrifoldeb i'r gwasanaeth eiddo.
- 3.1.8 Efallai fod cyfle yn cael ei golli i ddefnyddio arbenigedd staff sydd â chymhwyster hyfforddwr cymorth cyntaf i hyfforddi staff mewn canolfannau eraill.
- 3.1.9 Nid oedd rheolaeth ddigonol ar y system CCTV yn deillio allan o ddiffyg hyfforddiant a dethol cyfrifoldeb am y system, er bod y ganolfan yn adrodd iddynt allu darparu tâp i'r heddlu gyda chymorth allanol.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yng ngweinyddiaeth Canolfan Hamdden Dwyfor gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru risgiau a amlygwyd:

- Rheolwr i dderbyn hyfforddiant ar y system ledger er mwyn gallu rheoli'r gyllideb yn fwy byw.
- Diweddarau'r gofrestr eiddo.
- Trafod y risg o gadw data ymhellach i'r cyfnod sydd ei angen, a goblygiadau'r Ddeddf Diogelu Data ar gyfer hyn hefo'r gwasanaeth rheoli gwybodaeth.
- Trefnu hyfforddiant ar weinyddiaeth y system CCTV.

CANOLFAN HAMDDEN BRO DYSYNNI, TYWYN
ECONOMI A CHYMUNED

1. Cefndir

1.1 Mae Canolfannau Hamdden Cyngor Gwynedd yn rhan o wasanaeth Cymunedau Iach, o fewn yr Adran Economi a Chymuned. Mae 4 Rheolwr Ardal yn gyfrifol am reoli'r Canolfannau sydd dan reolaeth yr Awdurdod. Mae Canolfan Hamdden Bro Dysynni, Tywyn, yn darparu nifer o wasanaethau i'r cyhoedd, gan gynnwys pwll nofio, ystafell ffitrwydd a chae pob tywydd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau cadarn wedi eu sefydlu yn y Ganolfan er mwyn rheoli a lliniaru risgiau, ac i sicrhau cydymffurfiaeth â gweithdrefnau mewnol y Cyngor a deddfau perthnasol eraill.

2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu ymweld â sampl o 4 Canolfan Hamdden yn ddirybudd er mwyn sicrhau bod trefniadau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer rheoli risgiau gall fodoli yn y meysydd casglu incwm, rheolaeth gyllidebol, caffael, storio nwyddau, ac iechyd a diogelwch.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd yn gyffredinol bod rheolaethau mewnol priodol yng Nghanolfan Hamdden Bro Dysynni, ond bod angen tynhau ar yr agweddau canlynol er mwyn lliniaru'r risgiau amlygwyd.

3.1.1 Y Rheolwr Ardal sy'n gyfrifol am reoli cyllid y Ganolfan, a mynegwyd nad yw'r cyfrifoldeb wedi ei ddirprwyo i'r Rheolwyr ar Ddyletswydd yn ei absenoldeb e.e. yn ystod cyfnodau pan mae wedi ei leoli yn y Canolfannau eraill sydd dan ei reolaeth. Er nad oedd gwendidau rheoli cyllid wedi eu hamlygu, gwelwyd nad yw'r Rheolwr Ardal wedi derbyn hyfforddiant ffurfiol yn y maes.

3.1.2 Roedd anghysondeb o ran amrywiant dull talu ('*payment method variance*') i'w weld ar nifer o'r adroddiadau til a gynhyrchir wrth i'r staff gyfrif a gwirio derbyniadau ar ddiwedd shift. Golyga hyn fod y system wedi cofnodi mwy / llai o arian parod na dderbyniwyd mewn gwirionedd, ac i'r gwrthwyneb gyda thaliadau cerdyn. Cafwyd gwybod bod hyn yn bennaf o ganlyniad i gwsmer yn cyflwyno dull talu, megis arian parod, cyn newid i fod eisiau talu â dull arall, megis cerdyn, wedi i'r staff gofnodi'r dull talu ar Gladstone.

3.1.3 Nid oedd y rhan 'At Ddefnydd Swyddfa'n Unig' ar y ffurflenni Cais i Logi Cyfleusterau wedi ei lenwi gan swyddogion y Ganolfan ar bob achlysur. Mae'r rhan yma'n cynnwys gwybodaeth weinyddol sy'n cofnodi'r camau sydd yn rhan o'r broses o godi anfoneb, ac mae hefyd yn darparu trywydd archwilio.

3.1.4 Gwelwyd achlysuron ble codwyd TAW ar y cwsmer pan fo'r system Gladstone yn nodi fod y gweithgaredd wedi ei eithrio o dreth. Gwelwyd fod hyn wedi digwydd oherwydd nad oedd y swyddogion a cwblhaodd y Cais i Godi Anfoneb wedi nodi'r cod TAW perthnasol (sef 'X').

- 3.1.5 Mae taenlenni pwrpasol yn y Ganolfan ar gyfer rheoli'r gwariant, incwm a stoc o nwyddau a gaiff eu gwerthu e.e. o beiriannau arlwyath. Fodd bynnag, gwelwyd enghreifftiau ble mae'r arian a dderbyniwyd yn wahanol iawn i beth mae'r taenlenni yn awgrymu.
- 3.1.6 Gwelwyd fod yr asesiadau risg yn y Ganolfan wedi dyddio, ond cafwyd gwybod eu bod ar fin cael eu trosglwyddo i'r Bas-data Iechyd a Diogelwch a fyddai'n caniatáu iddynt gael eu diweddarau'n fwy aml.
- 3.1.7 Roedd y cloc ar y system teledu cylch cyfyng hanner awr allan o'r gwir amser. Gwnaeth aelod o staff ei gywiro yn y fan a'r lle. Fodd bynnag, gan nad yw'r mynediad i'r system teledu cylch cyfyng yn gyfyngedig, ystyrir fod risg yma o fynediad anawdurdodedig.
- 3.1.8 Ar y cyfan, nid yw staff y Ganolfan wedi cwblhau'r modiwlau e-Gwynedd mandadol ar Amddiffyn a Diogelu Plant a Diogelu Oedolion Bregus.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau Canolfan Hamdden Bro Dysynni gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Y staff perthnasol i gael gwybod bod yr adran 'At Ddefnydd Swyddfa'n Unig' ar ffurflenni Cais i Logi Cyfleusterau i'w llenwi ar bob achlysur.
- Y staff perthnasol i gael gwybod y dylid nodi'r cod 'X' ar ffurflenni Cais i Godi Anfoneb pan fo'r cyfleuster a gaiff ei logi wedi ei eithrio o dreth ar werth.
- Sicrhau bod y mynediad i'r CCTV yn gyfyngedig, a bod y dyddiad a'r amser arno yn gywir.
- Holl staff y Ganolfan, gan gynnwys staff achlysurol i gwblhau'r hyfforddiant mandadol ar e-Gwynedd, gan gynnwys Amddiffyn a Diogelu Plant a Diogelu Oedolion Bregus.

CASGLU INCWM TRAETHAU ECONOMI A CHYMUNED

1. Cefndir

1.1 Mae'r Cyngor yn darparu gwasanaethau parcio a lansio badau morwrol ar nifer o draethau'r Sir, yn ogystal â gwasanaeth rheoli a monitro yn y traethau dros dymor yr haf, ar gyfer mwyhad preswylwyr ag ymwelwyr. Mae gan Gwynedd filltiroedd helaeth o arfordir, sy'n cynnwys nifer o draethau poblogaidd ac enwog. Mae nifer o draethau Gwynedd wedi ennill cymhwyster fflag las gan gynnwys Abersoch a Morfa Bychan, sy'n arwydd fod y traethau yn rhai o'r safon uchaf.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau digonol yn nhraethau'r Cyngor er mwyn rheoli'r risgiau yn y meysydd casglu a bancio incwm.

2.2 Detholwyd sampl o draethau yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r traethau yn ddirybudd i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r prif egwyddorion sydd yn ymwneud â chasglu incwm y Cyngor. Archwiliwyd Traeth Abersoch, Traeth Machroes a Thraeth Morfa Bychan fel sampl o draethau ar gyfer yr archwiliad. Mae dau fynediad yn bodoli ar gyfer Traeth Morfa Bychan sef mynediad A a mynediad B.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Ymddengys bod trefniadau da yn bodoli ar gyfer gweinyddu incwm y traethau. Gwelwyd bod y derbynebau perthnasol yn cael eu dosbarthu i gwsmeriaid. Gwelwyd sampl o'r ffurflenni TR34 'Derbyniadau a Bancio' a archwiliwyd bod cywirdeb a manylder y dogfennau yn briodol. Mae trefniadau cadarn ar y cyfan mewn lle ar gyfer bancio'r arian ynghyd â chyfleusterau digonol i gadw'r incwm sydd heb ei fancio. Yn ogystal gwelwyd bod y traethau yn codi'r ffi cywir drwy hysbysu'r ffioedd yn gyhoeddus yn y traethau. Er hynny gwelwyd bod angen tynhau ar yr agweddau canlynol sydd yn ymwneud yn bennaf â Thraeth Abersoch:

3.1.1 Wrth geisio cysoni'r incwm ar ddiwrnod yr archwiliad, gwelwyd bod swm sylweddol o arian ym mlwch arian Traeth Abersoch. Ceisiwyd gwirio faint o dderbynebau/tocynnau lansio oedd wedi eu dyrannu i gael cyfanswm am y diwrnod ond nid oedd modd gwirio hyn ychwaith gan nad oedd y llyfr tocynnau lansio wedi ei dyddio ar ddiwrnod yr archwiliad. O ganlyniad i hyn nid oedd modd i'r archwilwyr gysoni'r incwm ar ddiwrnod yr archwiliad.

3.1.2 Archwiliwyd sampl o ffurflenni 'Datganiad Cysoni Arian' sydd yn cael eu cwblhau ar ddiwedd y dydd. Gwelwyd bod Traeth Machroes a Thraeth Morfa Bychan yn eu cwblhau yn ddyddiol ond ymddengys nad hyn oedd y drefn ar gyfer Traeth Abersoch. Amlygwyd hyn mewn archwiliad blaenorol a gynhaliwyd yn Nhachwedd 2014.

3.1.3 Wrth archwilio trefniadau bancio'r traethau gwelwyd bod Traeth Morfa Bychan yn bancio yn ddyddiol yn enwedig ar gyfnodau prysur yn yr haf. Gwelwyd achosion lle nad oedd traethau Abersoch a Machroes yn bancio yn rheolaidd.

4. **Barn yr Archwiliad**

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn nhrefniadau casglu incwm Traethau gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Sicrheir bydd trefniant mewn lle er sicrhau fod cydymffurfiaeth â'r drefn. Archwiliad misol i'w gynnal Ebrill-Medi gan yr Uwch Swyddog Traethau er sicrhau cydymffurfiaeth gyda'r gofynion. Trefn tocynnau fel sydd yn weithredol ar draeth Morfa Bychan i'w roi mewn lle.
- Cyflwyno gwybodaeth yn ein hanwythiad er sicrhau cydymffurfiaeth â'r gofynion. Prif Swyddog Traethau i sicrhau fod y drefn yn cael ei dilyn drwy dderbyn copïau o'r ddogfennaeth.
- Trefn bancio reolaidd yn cael ei drefnu a hyn yn cael ei bwysleisio i staff ac yn cael ei fonitro yn wythnosol yn 2017.

**RHEOLAETH GYLLIDEBOL - DARPARU
OEDOLION, IECHYD A LLESIANT**

1. Cefndir

1.1 Mae'r Gwasanaethau Darparu'n cwmpasu 4 maes: Gofal Preswyl, Gofal Dydd, Gofal Cymunedol a Llety Cefnogol. O fewn y maes Gofal Preswyl y mae 11 cartref preswyl, gyda Rheolwr dynodedig i bob un. Mae cyfrifon terfynol 2015/16 y Gwasanaethau Darparu yn dangos gorwariant, ac mae Gofal Preswyl wedi cyfrannu'n helaeth at hyn.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod cyllidebau cartrefi preswyl yn cael eu rheoli'n effeithiol, a bod unrhyw or/danwariant arwyddocaol wedi ei gyfiawnhau.
- 2.2 Roedd yr archwiliad yn cwmpasu dethol sampl o gartrefi preswyl a gwirio bod cyfrifoldebau wedi eu dynodi'n briodol, bod natur y wybodaeth y derbynnir gan y deiliaid cyllid yn addas ar gyfer eu hanghenion, a bod y wybodaeth honno'n cael ei defnyddio mewn modd pwrpasol. Rhoddwyd ystyriaeth i'r posibilrwydd o rannu arferion da, a chynhaliwyd ymchwiliadau i achosion o unrhyw dan/orwariant sylweddol.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Detholwyd sampl o 4 cartref preswyl i'w harchwilio; o'r rheiny roedd 2 wedi dangos gorwariant ar ddiwedd 2015/16, a 2 wedi tanwario'n sylweddol. Wrth gynnal yr archwiliad, gwelwyd nad diffyg yn nhrefniadau monitro'r Gwasanaeth sydd wedi achosi'r gorwariant ar y cyfan. Gwelwyd fod mewnbyn rhagweithiol gan y Rheolwyr Ardal a'r Uwch Reolwr Gweithredol wrth geisio mynd i'r afael a'r meysydd ble gwelir gorwariant sylweddol. Trafodir isod yr hyn a ystyrir i fod yn brif achosion y gorwario yn ystod y flwyddyn 2015/16, a hyd yma yn 2016/17:
- 3.1.1 Yn y 2 gartref sydd wedi gorwario yn 2015/16, mae'r rhan helaeth o'r gorwariant yn deillio o'r costau staffio. Cafwyd gwybod bod lefelau absenoldebau staff wedi bod yn uchel yn y cartrefi yn gyffredinol, sydd yn achosi pryder i'r Gwasanaeth ac felly mae gwaith wedi bod yn mynd rhagddo ers peth amser mewn ymgais i reoli'r sefyllfa. Er bod y Rheolwyr yn teimlo bod cyfnodau o welliant wedi bod ar adegau, mae'r broblem yn parhau ar y cyfan. Cadarnhawyd hyn gan y ffigurau salwch ble gwelir bod cyfanswm o 40,020 awr (5,408 diwrnod) o salwch wedi bod rhwng cartrefi'r Cyngor yn ystod 2015/16, a 19,476 awr (2,632 diwrnod) hyd at hanner ffordd drwy 2016/17.
- 3.1.2 Mae gorwariant arwyddocaol i'w weld gan y cartrefi ar y cod Dodrefn – Pryniant (3001). Wrth archwilio hyd at lefel y trafodion unigol, gwelwyd nad yw'r gwariant o reidrwydd yn deillio o brynu dodrefn. Yma cofnodir gwariant megis gwaith atgyweirio eiddo'r cartref (yn cynnwys peiriannau golchi dillad) a gwasanaethu teclynnau codi (hoists). Ystyrir fod y rhain yn gostau na ellir eu hosgoi.

- 3.1.3 Mae gwaredu gwastraff clinigol (cwmni Cannon) yn ychwanegu at gostau anorfod y cartrefi. Cafwyd gwybod bod ymarferiad wedi ei gynnal i weld a oedd modd gwneud arbediad yma, ond y daethpwyd i'r canlyniad mai'r trefniant presennol yw'r rhataf.
- 3.1.4 Ar gyfer un o'r cartrefi a archwiliwyd, gwelwyd fod y costau teithio yn sylweddol uwch nag yn y 3 cartref arall. Cafwyd gwybod bod hyn o ganlyniad i gostau ail-leoli staff. Nid yw'r gyllideb o £250 y flwyddyn wedi bod yn ddigon i dalu am y costau, ac oherwydd bod y cartref hwn yn un o'r rhai sy'n wynebu'r anawsterau staffio, mae'r gyllideb hon dan bwysau yn gyffredinol.
- 3.1.5 Gwelwyd bod un cartref wedi gwario bron i £650 ar y cod Defnyddiau Swyddfa (3939) oddeutu hanner ffordd drwy'r flwyddyn ariannol gyfredol, a bod tua £600 o hwnnw yn wariant ar inc argraffydd. Mae hwn yn sylweddol uwch na'r cartrefi eraill ac felly'n fater sydd angen sylw.
- 3.1.6 Ymddengys bod costau ffôn dau o'r cartrefi a archwiliwyd yn uchel, ac ystyrir fod angen gweithrediad yma i sicrhau nad yw'r gwasanaeth yn talu mwy na sydd ei angen ar gytundebau ffôn.
- 3.1.7 Ymholwyd os yw Rheolwyr a Chlercod y cartrefi gyda neu eisiau mynediad i'r cyfriflyfr ariannol er mwyn cael gweld trafodion unigol, ac o bosibl leihau baich gwaith yr Unedau Taliadau a Chyfrifeg mewn perthynas ag ymateb i ymholiadau. Mynegodd staff 1 cartref y byddai cael mynediad i'r cyfriflyfr o ddefnydd iddynt.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau Rheolaeth Gyllidebol - Darparu, gan fod rheolaethau wedi eu sefydlu o fewn y Gwasanaeth i fynd i'r afael a'r gorwariant ar draws y cartrefi, ond fod rhan helaeth o'r gorwariant yn deillio o anawsterau staffio, sydd yn fater sy'n derbyn sylw rheolaidd gan y Rheolwyr. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau penodol canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Parhau â'r gwaith rhagweithiol o geisio rheoli lefel absenoldebau staff;
- Ymchwilio i gostau argraffu'r cartrefi, ac ystyried a oes modd gwneud arbediad yma;
- Cynnal ymchwiliad i gostau ffôn y cartrefi, er mwyn sicrhau bod gwerth am arian yn cael ei dderbyn.

**GRANT CEFNOGI POBL
OEDOLION, IECHYD A LLESIANT**

1. Cefndir

- 1.1 Derbyniodd Cyngor Gwynedd dros £5 miliwn o grant gan Lywodraeth Cymru yn ystod 2015-16 fel rhan o gynllun Cefnogi Pobl. Mae'r cynllun yn comisiynu ac ariannu dros 25 o ddarparwyr i gynnig cymorth i unigolion bregus i gadw eu tenantiaeth ac osgoi digartrefedd, gyda'r nod o alluogi'r unigolion i fyw yn annibynnol drwy ddarparu gwasanaethau cefnogol yn gysylltiedig â thai. Gall y gwasanaeth gael ei ddarparu yng nghartref yr unigolyn neu mewn hostel, cartrefi gwarchodol, neu unrhyw dŷ lle ceir gefnogaeth. Mae'r cynllun yn rhoi cymorth i amrediad eang o bobl, megis pobl hŷn, pobl gyda phroblemau trais domestig, pobl sydd mewn perygl o fod yn ddigartref, pobl gyda phroblemau iechyd meddwl, anghenion camddefnyddio sylweddau yn ogystal ag anabledd dysgu.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau cywirdeb tystysgrif archwilio grant Cefnogi Pobl ar gyfer 2015-16, drwy wirio'r costau hawliwyd â'r nifer o achosion adroddwyd, yn ogystal â sicrhau bod yr Uned wedi cydymffurfio ag amodau'r llythyr cynnig grant, ymarfer da a rheoliadau gweithdrefn ariannol y Cyngor.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Darganfuwyd fod Gwynedd wedi hawlio a gwario'r grant Cefnogi Pobl yn llawn yn ystod 2015-16. Cysonwyd y gwariant gyda'r cyfrifyfr a dilynwyd sampl o gostau yn ôl i'w ffynonellau, gan gynnwys gwirio anfonebau a dalwyd i ddarparwyr allanol yn ogystal â siwrneli ble darparwyd y gofal gan Unedau eraill o fewn y Cyngor.
- 3.2 Dilynwyd sampl o daliadau a wnaethpwyd i ddarparwyr allanol yn ôl i'w cytundebau gyda'r Cyngor, a gwelwyd eu bod yn briodol.
- 3.3 Fel rhan o'r cytundeb, mae'r Uned Cefnogi Pobl yn cynnal ymweliadau monitro cyfnodol o'r darparwyr er mwyn sicrhau bod yr hyn a gaiff ei ddarparu yn cwrdd â'r safonau disgwylidiedig.
- 3.4 Gwiriwyd y nifer o 'ddeilliannau' adroddwyd i Lywodraeth Cymru, ar gyfer y ddau gyfnod o fewn y flwyddyn. Bwriad hyn yw casglu gwybodaeth am y nifer a'r math o gefnogaeth a rhoddir. Mae'r darparwyr yn cyflwyno'r wybodaeth yma ar gyfer pob unigolyn i Gyngor Bwrdeistref Sirol Conwy fel corff arweiniol Rhanbarth Cefnogi Pobl Gogledd Cymru, sydd wedyn yn anfon adroddiad crynodeb o'r basdata i Gyngor Gwynedd i'w wirio a'i gyflwyno i Lywodraeth Cymru. Yn ogystal, derbynnir taenlen sy'n cynnwys holl fanylion pob unigolyn sy'n derbyn cymorth. Defnyddir y wybodaeth yma gan yr Uned er mwyn dethol sampl o ddeilliannau i wirio wrth gynnal ymweliadau monitro â'r darparwyr. Gwelwyd fod yr adroddiadau yma yn cysoni gyda'r hyn adroddir i Lywodraeth Cymru, a bod yr Uned yn eu dilysu wrth eu hymweld.

3.5 Mae'r Uned Cefnogi Pobl yn cyhoeddi Cynllun Comisiynu Lleol yn flynyddol, gyda'r bwriad o amlinellu'r cyflenwad presennol o wasanaethau cefnogi sy'n ymwneud â thai, asesu anghenion pobl fregus yn y dyfodol yng nghyd-destun tai ac i adolygu prosiectau sydd eisoes yn bodoli. Fodd bynnag, gwelwyd ar amser yr archwiliad bod y Cynllun sydd ar wefan y Cyngor yn berthnasol i 2013-15, ble mae'r atodiad yn cynnwys dyfrnod 'drafft'. Cytunodd yr Uned i gyfnewid yr adroddiad yma gyda Chynllun Gweithredol 2015-18, a gwelwyd bod hyn bellach wedi ei weithredu.

4. Barn yr Archwiliad

(A) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb yng ngweinyddiaeth Grant Cefnogi Pobl 2015-16 gan fod rheolaethau priodol mewn lle a'u bod wedi eu dilyn. Gellir datgan fod y manylion ar y dystysgrif archwilio yn gywir. Mae'r Uned wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Diweddarau y Cynllun Gweithredol Cefnogi Pobl sydd ar wefan y Cyngor.

**CARTREF PRESWYL PLAS PENGWAITH, LLANBERIS
OEDOLION, IECHYD A LLESIANT**

1. Cefndir

- 1.1 Lleolir cartref preswyl Plas Pengwaith ym mhentref Llanberis. Mae'r cartref wedi ei gofrestru i ddarparu gofal ar gyfer 32 o bobl, ac roedd 26 o breswylwyr wedi eu cofrestru yn y cartref ar ddiwrnod yr ymweliad. Mae'r cartref hefyd yn cynnig gofal dydd i unigolion sydd am wneud defnydd o'r gwasanaeth ond sydd ddim yn preswyllo yno.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau rheoli a chynnal cartref preswyl Plas Pengwaith yn briodol ac yn unol â rheoliadau a safonau perthnasol. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio bod trefniadau'r cartref yn ddigonol o ran gweinyddiaeth a staffio, caffael nwyddau a derbyn incwm, iechyd a diogelwch, a monitro perfformiad ynghyd â sicrhau bod y defnyddwyr gwasanaeth a'u heiddo'n cael eu diogelu.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Gwelwyd fod rheolaeth dda dros drefniadau'r cartref yn gyffredinol, gyda mewnbwn cadarn yn cael ei gynnig gan Reolwr y Cartref a'r Is-Reolwr. Teimlir y gellir tynhau ar y trefniadau mewn rhai meysydd, yn bennaf er mwyn cryfhau'r rheolaethau sydd yn bodoli eisoes, fel yr amlinellir yn y pwyntiau isod.
- 3.2 Nid yw hyfforddiant staff yn gwbl gyfredol, fodd bynnag roedd Rheolwr y Cartref yn ymwybodol o'r sefyllfa ac eisoes wedi mynd i'r afael â'r mater.
- 3.3 Nid oedd tystiolaeth ffurfiol ar gael (e.e. ar ffurf tystysgrif) o gymwysterau'r staff. Mae hyn yn gyfrifoldeb sydd wedi ei ddirprwyo i'r staff eu hunain, ac fe welwyd ar y cyfan nad yw eu ffeiliau'n cael eu cadw'n gyfredol.
- 3.4 Nid yw staff yn derbyn goruchwyliaeth ffurfiol pob deufis, sydd yn ddisgwyliad a osodir yn y Rheoliadau Cartrefi Gofal (Cymru) a'r Safonau Gofynnol Cenedlaethol.
- 3.5 Gwelwyd fod mân gamgymeriadau cyfrifo o fewn taflenni amser 1 aelod o staff o'r sampl a wiriwyd. Serch hynny, gwelwyd fod rhai ohonynt wedi eu cywiro yn ystod y broses o'u cymeradwyo i'w talu. Nid yw'r camgymeriadau'n cael eu hystyried yn faterol hyd yma, fodd bynnag cytunwyd y byddai'r mater yn derbyn sylw pellach.
- 3.6 Roedd camgymeriadau i'w gweld yng nghardiau gwyliau 2 aelod o staff, o ran y nifer dyledus o oriau oedd wedi eu dyrannu iddynt ar gyfer y flwyddyn gwyliau. Cytunwyd y byddai'r Rheolwr a'r Clerc yn gwirio'r holl gardiau gwyliau o ganlyniad, ac fe dderbyniwyd cadarnhad ganddynt y diwrnod canlynol eu bod yn gywir.
- 3.7 Nid oes stamp dyddiad yn cael ei ddefnyddio ar anfonebau, a all achosi i'r amser a gymerir i dalu cyflenwyr ymddangos yn hirach nag ydyw mewn gwirionedd.
- 3.8 Ystyrir bod lle i fireinio'r trefniadau o ran cynnal y profion tân, gan y gwelwyd o'r llyfr log bod rhai profion wedi eu hepgor fan hyn a fan draw.

3.9 Nid oedd y posteri 'Diogelu' / 'Safeguarding' i'w gweld yn y cartref, felly fe ddarparwyd rhai ar ddiwrnod yr archwiliad ac fe'u harddangoswyd ar unwaith.

3.10 Nid yw pob aelod o staff sy'n darparu meddyginiaeth wedi arwyddo i ddatgan eu bod wedi darllen a deall y Polisi Meddyginiaeth, ond cafwyd gwybod bod hyn yn broses sydd ar waith beth bynnag.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yng ngweinyddiaeth Cartref Preswyl Plas Pengwaith gan fod rheolaethau wedi eu sefydlu, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Parhau â'r gwaith o sicrhau bod hyfforddiant staff yn gyfredol.
- Atgoffa'r staff i gynnwys tystysgrifau yn eu ffeiliau hyfforddiant, gan wirio'r sefyllfa'n gyfnodol.
- Mireinio'r trefniadau o ran goruchwyllo staff i sicrhau eu bod yn bodloni'r rheoliadau.
- Gwirio'r nifer o oriau dyledus sydd wedi eu cofnodi ar gerdyn gwyliau cyfredol pob aelod o staff.
- Defnyddio stamp dyddiad i farcio anfonebau pan fyddant yn cael eu derbyn yn y cartref.
- Cadw golwg fanylach ar y profion tân (llyfr log tân), gan sicrhau nad oes unrhyw brawf yn cael ei hepgor.
- Parhau â'r gwaith o gylchredeg y Polisi Meddyginiaeth, gan sicrhau bod pob aelod o staff perthnasol wedi arwyddo i ddatgan eu bod wedi ei ddarllen.

**CARTREF PRESWYL LLYS CADFAN, TYWYN
OEDOLION, IECHYD A LLESIANT**

1. Cefndir

- 1.1 Lleolir cartref preswyl Llys Cadfan yn nhref Tywyn. Mae'n cynnwys 28 ystafell wely, gyda 8 ohonynt yn unedau arbenigol ar gyfer unigolion gydag anghenion cymhleth neu ddwys. Mae 2 o'r gwllâu wedi eu cadw ar gyfer gofal seibiant a canolraddol. Mae'r cartref hefyd yn cynnig gofal dydd i unigolion sydd am wneud defnydd o'r gwasanaeth ond ddim yn preswyl yno.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau rheoli a chynnal cartref preswyl Llys Cadfan yn briodol ac yn unol â rheoliadau a safonau perthnasol. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio bod trefniadau'r cartref yn ddigonol o ran gweinyddiaeth a staffio, caffael nwyddau a derbyn incwm, iechyd a diogelwch, a monitro perfformiad ynghyd â sicrhau bod y defnyddwyr gwasanaeth a'u heiddo'n cael eu diogelu.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Mae naws gartrefol a chyfeillgar i'r cartref ac mae'r rheolwr yn amlwg yn gwerthfawrogi ymroddiad y staff i'w gwaith.
- 3.2 Gwelwyd nad yw staff yn cael eu goruchwylio mor aml â disgwyliadau Rheoliadau Cartrefi Gofal (Cymru) a'r Safonau Gofynnol Cenedlaethol, sy'n mynegi'r angen i staff gael eu goruchwylio pob 2 fis. Defnyddir goruchwyliaeth i wella gwasanaeth, gyda goruchwyliaeth ychwanegol yn digwydd fel yr angen. Cytunwyd i sicrhau nad yw staff yn mynd llawer mwy nag 2 fis heb oruchwyliaeth, oni bai mewn achosion arbennig megis salwch neu wyliau.
- 3.3 Yng nghyd-destun y ffaith fod y cartref yn debygol o symud i system archebu e-gaffael yn y dyfodol agos, nid oedd diben mewn archwilio yn drylwyr drefniadau prosesu anfonebau. Fodd bynnag gwelwyd bod stampio anfonebau ar y diwrnod derbyn yn gam sydd eisoes wedi ei weithredu'n ddiweddar i wella rheolaeth a dangosydd prydlondeb talu anfonebau.
- 3.4 Dim ond un person sydd yn arwyddo, ac felly'n gwirio, y ffurflenni TR34 bancio arian, sy'n groes i'r rheoliadau ariannol. Cynyddir hyn y risg o fethiant i adnabod camgymeriadau, neu incwm ddim yn cyrraedd y Cyngor.
- 3.5 Gwelwyd fod y cartref yn oedi cyn hawlio arian imprest yn ôl gan y Cyngor. Nid oedd y rheolwr yn ymwybodol o'r canllawiau ar gyfer cyfrifon imprest a trafodwyd yr angen i beidio gwario dros 2/3 o gyfanswm y cyfrif cyn hawlio'r arian yn ôl.
- 3.6 Darganfuwyd ar ddiwrnod yr ymweliad bod thermomedr yr oergell meddyginiaeth wedi torri ac felly ni chofnodwyd y tymheredd dros y penwythnos. Er bod yr oergell yn oer ac yn debygol o fod yn gweithio'n iawn, gallai rhywbeth wedi mynd o'i le ac nid oedd trefn i hysbysu'r rheolwr fod y thermomedr yn ddiffygiol.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yng ngweinyddiaeth Cartref Llys Cadfan gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Newid y drefn goruchwyllo er mwyn sicrhau fod staff yn cael eu goruchwyllo yn rheolaidd pob 2 fis neu mor agos â phosib i hynny mewn achos o salwch neu wyliau.
- Parhau i stampio anfonebau pryd fyddent yn cyrraedd y cartref.
- Sicrhau fod ail berson cyfrifol yn gwirio ffurflenni bancio TR34 ac yn eu harwyddo i ardstio fod hynny wedi ei wneud.
- Gwneud ceisiadau imprest yn fwy aml gan gymryd i ystyriaeth y rheol o beidio gwario dros 2/3 o'r cyfanswm cyn gwneud cais am ad-daliad.
- Caffael thermomedr newydd ar gyfer oergell meddyginiaeth y cartref.
- Trafod a llunio trefn gyda staff ble mae diffygion yn cael eu hadrodd a'u datrys yn syth, yn benodol ble mae meddyginiaeth a diogelwch cleientiaid dan sylw.

**GRANT CRAIDD CYFIAWNDER IEUENCTID
PLANT A CHEFNOGI TEULUOEDD**

1. Cefndir

1.1 Mae'r Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998 yn rhoi cyfrifoldeb statudol ar awdurdodau lleol i gydweithio gyda'r Heddlu, y gwasanaeth Iechyd, y gwasanaeth Prawf a'r gwasanaeth Tân ac Achub ac i sefydlu Tîm Troseddau'r Ifanc ar gyfer eu hardaloedd gan sicrhau bod adnoddau priodol i gynnal amrywiaeth o wasanaethau cyfiawnder ieuencid yn unol â Rhan 38(4) o'r Ddeddf. Derbyniwyd grant gan Fwrdd Cyfiawnder Ieuencid Cymru a Lloegr i'w ddefnyddio yn unol ag amodau rhan 41(5) o'r Ddeddf. Mae pwrpas y grant wedi ei ddiwygio gan *"Fwrdd Cyfiawnder Ieuencid Cymru a Lloegr Gorchymyn 2015, Erthygl 2c"*. Defnyddir yr arian i gyflawni'r canlyniadau canlynol:

- gostyngiad mewn ail-droseddu ieuencid,
- gostyngiad yn y niferoedd o droseddwy'r newydd i'r system cyfiawnder,
- gostyngiad yn y defnydd o warchodaeth ieuencid,
- diogelwch cyhoeddus effeithiol,
- ac amddiffyniad effeithiol,
- mynediad i wasanaethau i'r bobl ifanc yn y system cyfiawnder ieuencid.

Caiff y Grant ei weinyddu gan y Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuencid ar gyfer ardaloedd Gwynedd a Môn gyda Cyngor Gwynedd yn arwain.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuencid yn cydymffurfio gydag amodau a thelerau'r Grant Craidd Cyfiawnder Ieuencid, bod trefniadau rheolaeth gyllidebol, archebu a derbyn nwyddau a chyflogaeth briodol yn bodoli.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Ymddengys bod rheolaethau mewnol cryf gan y Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuencid ar gyfer gweinyddu'r Grant Craidd Cyfiawnder Ieuencid yng Ngwynedd a Môn. Fodd bynnag, mae rhai materion angen sylw fel a ganlyn:

3.1.1 Wrth archwilio sampl o anfonebau gwelwyd nad oedd 4 allan o 16 anfoneb wedi eu stampio gyda dyddiad derbyn yr anfoneb. Mae'n bwysig nodi'r dyddiad derbyn ar yr anfoneb, oherwydd y dyddiad hwnnw ddylai'r Rheolwr Swyddfa ei gofnodi yn y blwch 'Pwynt Treth' ar y slip cyfeirebu TR252.

3.1.2 Yn ystod yr archwiliad nid oedd yn bosib cysoni'r archebion yn erbyn yr anfonebau a oedd wedi eu talu, oherwydd nid oedd trefn o gwblhau archebion ar gyfer popeth a archebwyd. Cafwyd cadarnhad gan y Gwasanaeth y byddent yn y dyfodol agos yn symud drosodd i'r system e-gaffael ar gyfer archebu. Fodd bynnag, yn y cyfamser mae'n ymarfer da i godi archebion pan archebir nwyddau/gwasanaethau fel bod trywydd digonol yn bodoli. Mae hefyd yn gymorth os yw swyddogion sydd wedi

archebu nwyddau/gwasanaethau yn absennol, er mwyn galluogi swyddogion eraill i wirio'r nwyddau a dderbynnir ynghyd â phrosesu'r anfonebau sydd wedi eu derbyn.

- 3.1.3 Yn amodau a thelerau'r grant fe nodir bod disgwyliad i'r Tîm Cyfiawnder Ieuenctid gyflwyno crynodeb o incwm a gwariant yn manylu ar wariant yn erbyn y grant ynghyd â chyllideb gyflawn y Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuenctid am y cyfnod 01/04/15 – 30/09/15 i'r Bwrdd Cyfiawnder Ieuenctid erbyn yr 30/11/15. Ni gyflwynwyd y crynodeb yma i'r Bwrdd Cyfiawnder Ieuenctid tan fis Chwefror 2016.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau gweinyddu'r Grant Craidd Cyfiawnder Ieuenctid yng Ngwynedd a Môn gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Gwasanaeth i sicrhau bod pob anfoneb yn cael eu stampio gyda dyddiad derbyn ac yn cael eu prosesu a'u hanfon i'r Adain Taliadau o fewn yr wythnos.
- Gwasanaeth i sicrhau bod archeb swyddogol yn cael ei chwblhau bob amser.
- Sicrhau bod pob parti yn ymwybodol o'r dyddiadau cau canol tymor a bod y Rheolwr Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuenctid yn casglu'r wybodaeth ar amser.

**GRANT REFENIW DECHRAU'N DEG
PLANT A CHEFNOGI TEULUOEDD**

1. Cefndir

1.1 Mae Dechrau'n Deg yn rhan o Raglen Blynnyddoedd Cynnar i deuluoedd a phlant dan 4 oed sy'n byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru. Mae pedair elfen graidd i Ddechrau'n Deg sef Gofal plant rhan-amser o ansawdd uchel, rhad ac am ddim i blant 2-3 oed, gwasanaeth estynedig gan Ymwelwyr Iechyd, mynediad at Raglenni Rhiant a datblygiad iaith cynnar. Caiff y rhaglen ei ariannu gan Lywodraeth Cymru. Gwelwyd bod Dechrau'n Deg yn dod a nifer o asiantaethau at ei gilydd gan gynnwys cydweithio â Bwrdd Iechyd Lleol Betsi Cadwaladr. Mae'r rhaglen Dechrau'n Deg yn cael ei gynnig i ambell dalgylch yng Ngwynedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Sicrhau bod rheolaeth fewnol briodol ar gyfer gweinyddu'r Grant Dechrau'n Deg sy'n ymwneud â sicrhau bod yr arian grant yn cael ei wario yn unol ag amodau a thelerau'r grant. Dethol sampl o daliadau ar ffurf anfonebau, siwrnalau a chyflogau a drefnwyd gan Gyngor Gwynedd mewn perthynas â'r gwahanol elfennau o'r grant a sicrhau eu bod yn rhesymol ac yn cyd-fynd ag amcanion y grant. Cadarnhau bod trefniadau priodol ar gyfer monitro'r grant a hawlio cyllid y grant gan Lywodraeth Cymru ar gyfer 2015/16.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Ymddengys bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli ar gyfer gweinyddu'r Grant Refeniw Dechrau'n Deg, fodd bynnag mae materion angen sylw fel a ganlyn:

3.1.1 Wrth archwilio sampl o anfonebau gwelwyd nad oedd 12 allan o 17 anfoneb wedi eu stampio gyda'r dyddiad y derbyniwyd hwy gan y gwasanaeth. Mae'n bwysig nodi'r dyddiad y derbynnir yr anfoneb, oherwydd y dyddiad hwnnw dylai'r swyddogion gweinyddol ei ddefnyddio i gofnodi yn y blwch 'Pwynt Treth' ar y slip cyfeirebu TR252.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau gweinyddu'r Grant Refeniw Dechrau'n Deg gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Wedi diweddarau staff gweinyddol Plas Pawb a Tŷ Cegin i stampio dyddiad derbyn ar anfonebau. Hefyd wedi atgoffa staff sydd yn ardstyio anfonebau fod angen stamp derbyn arnynt.

**FFIOEDD MOT
PRIFFYRDD A BWRDEISTREFOL**

1. Cefndir

- 1.1 Mae gan Gyngor Gwynedd ddau weithdy sy'n darparu gwasanaeth MOT i gerbydau, un yng Nghaernarfon ac un yn Nolgellau. Mae'r gweithdai yn darparu gwasanaeth i fflyd y Cyngor (hyd at 3.5tunnell) ac yn agored i'r cyhoedd yn ogystal.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau ariannol priodol ynghlwm â trefniadau gwasanaeth MOT y Cyngor. Cyflawnwyd hyn drwy adolygu trafodion y cyfrifyfr ariannol am 2015-16 a 2016-17 gan wirio bod y trefniadau casglu incwm yn ddigonol a bod taliadau i weithdai MOT allanol yn briodol.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Gwiriwyd y cyfrifyfr am wariant ac incwm profion MOT a dengys bod Adrannau'r Cyngor yn gwneud defnydd priodol o weithdai MOT y Cyngor. Fodd bynnag, gwelwyd yn ogystal fod y Cyngor yn gwneud defnydd o weithdai MOT allanol. Mae hyn yn deillio o'r ffaith nad oes gan y Cyngor y gallu i gynnal profion MOT ar gerbydau dros 3.5 tonnelli felly mae'n rhaid mynd at ddarparwyr allanol mewn achosion o'r fath. Yn ogystal, nid oes gan y Cyngor weithdy MOT ym Mhwlheli ac felly mae cerbydau yr ardal yn mynd at gwmni lleol.
- 3.2 Mae'r Llywodraeth wedi cyhoeddi rhestr o'r uchafswm prisiau gall ddarparwr profion MOT ei godi ar gwsmeriaid. Ers 2010, nid oes gan y Cyngor yr hawl i godi pris uwch na £54.85 ar gyfer MOT dosbarth 4, sef ceir cyffredinol. Mae'r Cyngor yn codi £50 am MOT o'r fath. Gwelwyd o gofnodion Taflen Benderfyniad Aelod Cabinet, 17/02/15 fod ffioedd 2015/16 wedi eu cytuno ar lefel briodol, ond ni dderbyniwyd cofnod cyfatebol o ffioedd 2016/17.
- 3.3 Gan fod gan y Cyngor orsafoedd sy'n darparu profion MOT, drwy gyfraith mae'n rhaid i'r gwasanaeth fod ar gael i'r cyhoedd yn ogystal. Nid yw'r Cyngor yn hysbysu'r gwasanaeth yma yn ormodol, nac yn cynnig prisiau isel i ddenu cwsmeriaid. Mae hyn yn deillio o feirniadaeth hallt dderbyniodd y Cyngor yn y gorffennol am ddenu cwsmeriaid gan fusnesau lleol sydd hefyd yn darparu'r gwasanaeth. Nid yw'r strategaeth fusnes yma a'r opsiwn o newid y ffioedd wedi cael ystyriaeth fel rhan o 'Adolygiad Strategol Gwasanaeth Priffyrdd' (Ionawr 2016).
- 3.4 Darganfuwyd nad yw Gweithdy Dolgellau yn bancio arian yn ddigon aml. Gwelwyd nad oes dim gwybodaeth ychwanegol ar y TR34 (oni bai am 'MOT Tests' a'r cyfanswm a dalwyd i'r banc) a dim ond un swyddog sy'n eu harwyddo.

3.5 Dengys bod Gweithdai Cibyn yn bancio arian yn fwy aml gyda gwerth cyfartaledd llai. Mae'r TR34 hefyd yn rhestru pob taliad yn unigol, gan gynnwys rhif y dderbynneb a gan bwy dderbyniwyd y taliad. I leihau'r risgiau sy'n gysylltiedig â chadw arian ar y safle, ac i gynorthwyo'r cwsmeriaid, mae'r Gwasanaeth yn edrych i mewn i'r posibilrwydd o gael peiriannau fydd yn eu galluogi i dderbyn taliadau drwy gerdyn.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn Ffioedd MOT, gan fod rheolaethau yn bodoli, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Hysbysu Gweithdy Dolgellau bod angen cynyddu'r amllder bancio, a manylu mwy ar y TR34.
- Parhau i ystyried y posibilrwydd o gyflwyno peiriannau talu gyda cherdyn yn y gweithdai.